

Møte for lukkede dører, Stortinget 26. april 1918

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 26. april 1918 kl. 17.00.

Præsident: Tveiten.

Dagsorden:

1. Meddelelse fra utenriksminister Ihlen.
2. Meddelelse fra statsraad Stuevold-Hansen.
3. Meddelelse fra statsraad Prytz.

Præsidenten: Som ein vil sjaa av det kart, som er umdeilt i konvolut, ynskjer regjeringi aa koma fram med ymse meldingar til Stortinget. Præsidenten vil daa gjera framlegg um, at møtet vert halde for stengde dører.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten vil vidare fyreslå, at regjeringi sine medlemmer og som vanleg Stortingets funksjonærar fær aatgang til møtet. - Ingen har tala imot, og præsidenten held det for vedteke.

Utenriksminister Ihlen:¹ Siden jeg sidst gav Stortinget meddelelse om vore forhandlinger med Amerika, er der vekslet en lang række telegrammer mellem utenriksdepartementet og minister Nansen angaaende forskjellige spørsmåal vedkommende enkelte bestemmelser i det foreliggende utkast til overenskomst.

Den 19de ds. indløp der følgende telegram fra minister Nansen til utenriksdepartementet:

"Skal forsøk ytterste opnaa regjeringens ønsket men har litet haab at meget kan naaes særlig paa de punkter hvor norsk regjering nu reiser tidligere ikke omtalte indvendinger som mot artikel 2 paragraf 5 og 6. Det bør her tas i betragtning at overenskomst gjælder ogsaa England, som gjennem sin repræsentant War T. Board faktisk deltar forhandlingerne. Hvis disse to paragraf og andre vigtigste punkter som fiskefordeling ikke kan opnaaes forandre skal da overenskomstens opgis? Dette av størst vigtighet faa svar paa straks da isaafald al anden forhandling overflødig. Vi kjender nu norsk regjeringens stilling overfor alle punkter overenskomst og det som jeg paa grundlag derav kan opnaa ved at sætte alt hvad jeg evner ind vil være maximum hvad jeg for min del kan utrette her. For mig blir derfor bare valg mellem to mulighed: Enten godkjender jeg overenskomst i bedst opnaalig form eller ogsaa staar og falder den med regjeringens betingelser og meddeler eventuel W.T.B. jeg finder det haabløst for mig fortsætte forhandling.

¹ Redegjørelsen fra utenriksministeren er gjengitt etter hemmelig avtrykk omdelt til Stortingets medlemmer.

Amerikansk forhandlere paastaar med England som kilde, at Norge nu ikke ønsker overenskomst, da vi venter paa resultat av offensiv vestfront. Min protest med fremhævelse Norges sterke ønske opnaa snarest overenskomst, hvilket klart fremgaar vore forhandlinger syntes ikke helt overbevise dem. Vi frygte forhold muligens omvendt at man her nu gjerne forhaler overenskomst i haab derved opnaa benyttelse vor reserverede og indtil overenskomstens avsluttelse ledige tonnage. Det kan derfor være spørsmål om klok foreløbig tilby nogen tonnage uten at derved kunde opnaaes øieblikkelig fordele, hvorom nu synes litet haab".

20de ds. indløp der endvidere et telegram. Det telegram er delvis svar paa et telegram, jeg har sendt Nansen. Som det er Stortingets medlemmer bekjendt, peker det utkast til overenskomst, som er os forelagt i to utgaver, paa forskjellige bilag, som er vedlagt, heter det, i utkastet til overenskomst og gaar fra a til g, og desuten er der omtalt et bilag j. Disse bilag hadde vi aldrig set, og for at kunne bedømme overenskomsten helt, maa man naturligvis kjende disse bilag, maa vite, hvad der staar i dem. Derfor telegraferte jeg til Nansen, at vi ikke kjendte dem - det kunde tænkes, at de var kommet bort underveis - og som svar paa det for endel ialfald er det, at dette telegram fra Nansen er kommet, som jeg nu skal læse op. Det er kommet den 20de ds. og lyder saa:

"Deres telegram 623 Commission meddeler: I telegrammer 95 og 122 refererte commission amerikanske forslag om Norges tilførsler av forskjellige varer og i telegram nr. 230 gjorde norske regjering sine bemerkninger hertil. Disse bemerkninger meddelte commission War T. Board i skrivelser av 16de og 21de februar av hvilke gjenpart medfulgte Nansens skrivelse til norske utenriksminister 6te mars. Med sidstnævnte skrivelse fulgte ogsaa gjenpart andre documenter vedrørende forslag kvantum for Norge.

De i amerikanske utkast nævnte bilag a til g refererer til saadanne eventuelle kvanta, men trods gjentagende paamindelser har War T. Board endnu ikke tat standpunkt til norske regjeringens bemerkninger fremført i vore 2 nævnte skrivelser. Vi har indtryk Board'en har villet utsætte endelig forslag disse bilag indtil veien klar for overenskomst forøvrig.

Heller ikke bilag j vedrørende export Tyskland er endelig utformet. Saasnart nærmere foreligger skal vi telegrafere".

Det fremgaar altsaa herav, at de bilag, overenskomsten peker paa, er ikke forelagt Nansen, og jeg kan tilføie, at jeg har konferert med grosserer Baumann, som nu er kommet hjem, og han har sagt til mig, at baade Nansen og Baumann gjentagende forlangte at faa se bilagene, og naar der har været en liten pause i forhandlingerne dels på grund av telegrafering til Kristiania og dels til London, har de norske forhandlere sagt, at man kunde jo sætte op bilagene, og dertil er da blit svart, at de indeholder kun en fortegnelse over varer. Men Nansen og Baumann holdt

paa, at om det ikke var andet end det, saa kunde man da sette bilagene op og ha dem ordentlig færdiggjort. Det har man imidlertid ikke villet gjøre. Vi har kjendskap til, at i den schweiziske overenskomst, hvor der ogsaa er bilag, hvori der er regnet op varer, er der gjort bemerkninger paa hvert bilag. Det er jo klart, at dette maa man kjende, før man undertegner overenskomsten.

I anledning av disse telegrammer, som er kommet her, og som jeg har læst op, utarbeidet regjeringen under samarbeide med utenrikskomiteen et svar, som blev sendt 23de og 24de ds., og som jeg skal læse op. Det lyder:

"Norske regjering til Nansen: Vi ber Dem meddele War Trade Board at De har gjort norske regjering bekjendt med at de amerikanske forhandlere paastaar med England som kilde, at Norge nu ikke ønsker overenskomst, da vi venter paa resultatet av offensiven paa Vestfronten og at norske regjering har instrueret Dem om at nedlægge en indigneret protest mot denne paastand, som er absolut grundløs (Vi bemerker, at utenriksministeren ogsaa straks har fremholdt det grundløse i denne paastand for herværende amerikanske og britiske minister som begge erklærte, at nogen saadan rapport aldrig var sendt hjem av dem. Paa utenriksministerens anmodning lovet begge straks at telegrafere til sine regjeringer, at der ingen tvil var om den norske regjering alvorlige ønske om at faa overenskomsten straks istand). Vi ber Dem videre fremholde følgende fra norske regjering: Det ligger i den hele situation at norske regjering varmt maa ønske overenskomst med Amerika uten ophold. Efter mottagelsen av Deres telegram om, at overenskomst skulde opsættes i fællesskap paa grundlag av tidligere noteveksling, bemyndiget norske regjering Dem allerede samme dag 21de februar telegrafisk til at undertegne. Istedenfor at skride til opsættelse av overenskomst i fællesskap lot imidlertid War Trade Board utarbeide et utkast uten Deres medvirken og forela det i London, og da dette utkast derefter endelig 13de mars blev Dem levert viste det sig aldeles uantagelig, hvilket straks blev indrømmet av War Trade Board, og først 19de mars (efter næsten en maanedes forløp) begyndte det fælles redaktionsarbeide. I al denne tid har den norske regjering, som gik ut fra som sikkert at overenskomsten vilde foreligge kort tid efterat den hadde git Dem bemyndigelse til at undertegne, latt vore eksportartikler gaa til Ententemagterne og har opretholdt indskrænkninger i utførselen til Centralmagterne, tiltrods for at vore tilførsler fremdeles har været blokert.

Hvis den norske regjering skulde maatte mistvile om utsigten til at opnaa en overenskomst med Amerika, vil den imidlertid se sig nødsaget til at ta under overveielse forandringer saavel med hensyn til Norges eksport til Ententemagterne som til Centralmagterne. Det norske folk venter nu med utaalmodighet paa overenskomstens avslutning, og kan ikke forstaa hvad det er som er kommet iveien efter at enighet allerede for to maaneder siden blev konstatert.

De bør videre fremholde, at naar den norske regjering ikke har kunnet akseptere det os senest forelagte amerikanske utkast, er grunden dertil selvfølgelig ikke den, at vi ikke fremdeles varmt ønsker en overenskomst, men den at der i det amerikanske utkast er en række nye ting som ligger helt utenfor hvad der var vedtat i februar, og vi har kun reist de indvendinger og gjort de bemerkninger, som de nye ting i det amerikanske utkast foranlediget, idet vi har holdt os til notevekslingen og avvist forskjellige forslag, som vilde forpligte os eller paalægge os baand eller indskrænkninger utover indholdet av notevekslingen. Vi har paa ethvert punkt reist vore indvendinger og gjort vore bemerkninger øieblikkelig efterat være blit bekjendt med vedkommende nye krav eller forslag (naar De i denne forbindelse nævner artikkel 2, paragraf 5 og 6 vil vi erindre om, at utenriksministeren allerede overfor det første amerikanske utkast, som De bad os ikke ofre arbeide paa, straks tok reservation og pekte paa at dets paragraf 5 var i sin helhet urimelig og rammet ogsaa hjælpemidler indført før overenskomsten).

Vi ber Dem tilføie overfor War Trade Board, at den norske regjering ikke kan opgi haabet om at avtalen vil komme istand paa grundlag av den enighet som forelaa for to maaneder siden og som War Trade Board offentlig konstaterte i sit pressekommunike 22de februar hvori uttaltes, at intet andet stod tilbake end "the drafting of the agreement".

Vi ber Dem ogsaa meddele War Trade Board, at det har vakt den norske regjerings overraskelse nu at erfare gjennem Dem at de bilag, som omhandles i utkast til overenskomsten, og hvorav de 7 skal indeholde, hvad Norge skal faa ved overenskomsten, endnu ikke foreligger. Da hver dag nu er kostbar for os, maa den norske regjering bestemt henstille, at bilagene straks opsættes i fællesskap, saa man undgaar risikoen for ytterligere forsinkelse av overenskomsten, dersom mot formodning bilagenes redaktion skulde volde vanskeligheter.

Av utenriksministerens utførlige telegrammer kjender De vor stilling til de forskjellige punkter i det utkast til overenskomst, som er os forelagt Punktum. De vil derav ha set, hvilke punkter vi ikke kan akseptere eller kun akseptere under nærmere angivne forutsætninger, samt ved hvilke punkter vi har fundet forandring eller tydeliggjørelse eller tilføielse nødvendig (Hertil kommer de forandringer, som vi har fundet ønskelige uten at anse dem nødvendige).

Saasnart vi faar meddelelse om War Trade Boards stilling til hvert enkelt av de omtelegraferte punkter, og derved faar klarhet over, hvad der endnu maatte staa imellem os og War Trade Board vil vi straks telegrafere nærmere instruksjon til Dem.

I betragtning av, at der under redaktionsarbeidet har reist sig mange tildels meget kompliserte spørsmaal (spesielt om klausuler og kontrol), som efter sin natur kræver en utførlig meningsutveksling med Kristiania og

kanske ogsaa med London vil vi henstille til Deres overveielse, hvorvidt De maatte finde, at den fortsatte drøftelse av saadanne spørsmål muligens kunde holdes utenfor forhandlingerne i Washington og optas i Kristiania. Vi vil selvfølgelig allerhelst, at forhandlingerne i sin helhet maa kunne føres tilende i Washington i den nærmeste fremtid, men dersom De maatte komme til det resultat, at dette ikke eller kun efter længere tids fortsatte drøftelser vil la sig gjøre, kunde det muligens fremstille sig som en hensigtsmessig utvei, at forhandlingerne om saadanne spørsmål som ovenfor nævnt, kunde ske i Kristiania, hvor vedkommende norske departementers sakkyndige er tilstede og kan gi alle forønskede opplysninger til bruk for begge parter, og hvor nu ogsaa War Trade Board er repræsentert, og hvor ogsaa den engelske legation, som er særlig vel fortrolig med alle spørsmål det her gjelder, kunde bistaa under forhandlingerne eller delta i dem, og hvor eventuelt ogsaa repræsentanter for den italienske og franske regjering om saa maatte ønskes, kunde delta."

Det er den telegramveksling, som foreligger om dette spørsmål nu. Saa fik jeg her med grosserer Baumann en skrivelse fra Nansen, som ogsaa har saa megen interesse, at jeg vil læse den op. Naturligvis er jo alt det nye kommet gjennom telegrammerne; men skrivelsen har sin interesse. Den er datert Washington 8de april, og lyder saa:

"Herr Utenriksminister Ihlen,
Kristiania.

Da der nu skal gaa postsæk med "Hellig Olav", vil jeg benytte leiligheten til igjen at sende en rapport, skjønt det ikke er meget som er hændt utenfor hvad De allerede kjender gjennom telegrammer. Jeg hadde sikkert haapet denne gang at kunne følge med selv, men som De selv vet staar det endnu fast paa forskjellige viktige punkter, og det blir derfor til at Baumann maa reise hjem alene. Jeg beklager meget at skulle miste hans værdifulde samarbeide, som har været av den allerstørste betydning for hvad jeg har kunnet gjøre, men det viktigste av hans arbeide er nu heldig avsluttet, og det som staar igjen er jo forsaavidt nok saa klart, om jeg end er forberedt paa, at det vil gi mange vanskeligheter. Jeg vil med det samme uttale, at de tjenester Baumann har gjort Norge under sit opphold her, vanskelig kan overvurderes. Jeg vet for eksempel ikke, hvor vi hadde været, hvis han ikke med sin dygtighet hadde hjulpet til at redde korn- og melpartierne i høst.

Det viktigste jeg tror nu at kunne meddele Dem vil være ordlyden paa engelsk av de forskjellige forslag som er kommet fra War Trade Board og fra os. War Trade Boards 2 forslag kjender De vistnok allerede gjennom telegrammer, men likefuldt kan det jo være det sikreste, at De ser kopier derav. Vanskeligheten her er imidlertid, at jeg foreløbig vil behøve vore kopier, da jeg har diverse anmerkninger skrevet derpaa. Imidlertid bringer Baumann med sig sine kopier, som vil kunne overlates Dem til

benyttelse indtil jeg kan levere Dem mine. I tillæg hertil sender jeg Dem vedlagt avskrift av vort forslag, som blev avlevert mars". - staar det, datoen er ikke nævnt. - "Jeg sender ogsaa avskrift av det utkast til særskrivelse, som vi har sendt War Trade Board, og som er avhængig av den norske regjeringens approbation. Jeg har allerede telegrafert Dem skrivelsen i oversættelse i telegram nr. 492. Grunden til, at vi har sat disse bestemmelser i en særskrivelse var den, at vi ikke fandt det smakelig at faa dem ind i selve overenskomsten. Vi haapet regjeringen kan gaa med paa den form, vi har foreslaaet, men hvis nuværende norsk lov tillater uten videre at hindre, at fiskebaate ogsaa under 25 ton overføres til fremmed flag, kunde jo den sidste del gjøres meget enklere og bestemmelsen om mottagelse av utrustning m.m. alene paa visse betingelser kunde helt bortfalde. De utkast, som De nu faar gjennem Baumann sammen med de vedlagte bilag, skulde da bli følgende:

- 1) War Trade Boards utkast til overenskomst overlevert Kommissionen den 13de mars 1918.
- 2) Vort utkast til overenskomst, overlevert til War Trade Board den 19de mars 1918.
- 3) Nyt utkast fra War Trade Board, hvor de oprindelige av os utelatte dele av første utkast er overstrøket med skraastreker, og de av os tilføiede eller forandrede forslag er understreket. Det som foreslaaes forandret eller skulde utgaa av vort forslag er overstrøket med blyant.
- 4) Avskrift av vort utkast til særskrivelsen fra norske regjering til War Trade Board.
- 5) Avskrift av War Trade Boards sidste formulering av sit utkast til overenskomsten slik, som det efter meddelelser til os, blev telegrafert den amerikanske minister i Kristiania."

- Alle disse bilag har jeg nu faat, og de er nu under studium i departementet, saa man kan se, om der er nogen forskjjel; vi er allerede kommet saa langt, at vi ser, at nogen forskjjel er der ialfald paa det, som er os telegrafert, og det som vi nu har faat skriftlig. -

"Av disse avskrifter vedlægges, som det vil sees, nr. 2 og 4, medens Baumann medbringer nr. 1, 3 og 5. Som det her er overflødig nærmere at gaa ind paa gjenstaar der jo endnu diverse vigtige punkter i sidste utkast, hvorom det endnu ikke er opnaaet enighet, men i anledning hvilke jeg endnu avventer nærmere meddelelser fra Dem, før jeg igjen kan opta nye forhandlinger. De punkter, hvorom det tør bli vanskeligst at komme til enighet, tror jeg vil bli fordelingen av de 48.000 ton til Tyskland, og Norges forpligtelser med hensyn til eksportkvanta til de allierte, og de vanskeligheter saadan forpligtelse kan komme til at lægge iveien for vor utførsel til de nøytrale. Jeg haaper inderlig, at en tilfredstillende løsning med den norske regjeringens hjælp snarest maa kunne opnaaes paa disse punkter.

Som i mit telegram nr. 507 meddelt blev det i sidste øieblik, efter forslag fra britisk side, tilføiet i artikkel 1, paragraf 2, at det skulde være "at ports of origin" at "Norway shall receive her stimated needs....." Baumann vil mundtlig give nærmere meddelelser om denne tilføielse.

(Jeg kan her oplyse, at naar det nu er puttet ind i forslaget, at kvantiteterne er det, som Norge mottar i utførselshavnene, saa er det gjort av hensyn til Tysklands torpedering. Man mente nemlig, at paa en eller anden maate kunde Tyskland faa vite, at vi skulde ha det f.eks. levert i norsk havn, at Amerika skulde tilpligtes at levere i norsk havn, og alt det, som Tyskland kunde faa torpedert paa veien til Norge, vilde da maatte leveres dobbelt fra amerikansk hold. Derfor mente de, det var klokere at sætte i overenskomsten, at der leveres i utførselshavn de og de kvantiteter. - Videre heter det i Nansens skrivelse:)²

Jeg telegrafererte iforgaars om mulig befragtning av "Mexikano" til Schweitz for at bringe særlig havre til utsed, som er av største betydning for det schweitziske landbruk, og som i tilfælde maatte sendes straks, hvis det skal naa frem itide. Jeg mener, her var en anledning til at vise imøtekommenhet, som vil bli i høi grad værdsat, og det vil ikke, saavidt jeg skjønner, paadra os særlige store ofre, da det tør bli tvilsomt, om der vil kunne skaffes fuld last til alle skibe, som er disponible her, meget før den tid da "Mexikano" er tilbake. Efter vore erfaringer her med alle de vanskeligheter, som det er med at skaffe license til hvert eneste parti, stort eller litet, selv hvor alt i princippet er avgjort, som for eksempel med medicinerne og kaffen (den saakaldte julegave; nu kaldt juligave) er vi bange for, at, selv efterat overenskomsten er undertegnet, kan vi ikke regne paa, at det vil gaa saa glat som ønskelig med licenserne for de enkelte partier, og det derfor vil ta lang tid med at faa skibene lasted, selv om det naturligvis vil bli gjort alt for at paaskynde det.

Jeg tænkte mig ogsaa en anden mulighet, og det var, at England, hvis vi viste Schweitz denne venlighet, kunde muligens gaa med paa at tillate de danske baater at føre iallefald en tilsvarende last til Norge, men herom har jeg endnu ingensomhelst forsikring. Stillingen er imidlertid den, at de Forenede Stater og de allierede har paatat sig, hvad Schweitz anser som en forpligtelse til at skaffe Schweitz det nødvendige korn og ogsaa tonnage til at bringe det til Cette. Nu har det imidlertid vist sig stor vanskelighet med tonnage. Der har stadig været tale om de hollandske skibe, men hittil har det ikke ført til noget. Nu endelig er Schweitz tilbudt 3 av de rekvirerte hollandske skibe, som skulde seile under amerikansk flag, men da negter Tyskland at gi frit leide, tyskerne vil alene gjøre det for nøitrale skibe. Imidlertid er de hollandske mandskaper blit sendt hjem, og selv om Shipping

² Avsnittet i parentes ble utelatt i den trykte versjonen av utenriksministerens redegjørelse.

Board nu er villig til at la disse skibe seile som hollandske, har de hindret sig selv fra at gjøre det, og Schweitz er derfor i stor nød. Nu kunne den øieblikkelige vanskelighet med hensyn til saahavre overkommes, hvis vi kunde sende et skib, og det synes altsaa den britiske regjering, ifølge Ambassadens uttalelser her, villig til at gaa med paa.

Med hensyn til julegaverne kan det meddeles, at det efter stadig masing endelig nu vil lykkes at faa det meste av det gjenstaaende med "Drammensfjord"....."

(Tilslut er der endnu en ting jeg vil omtale. Som i vort telegram nr. 321 meddelt finder Kommissionen at maatte fralægge sig ethvert ansvar for de forhandlinger, som er blit ført med War Trade Board og Shipping Board av rederforbundets utsendinger. Utenriksministeren har vistnok anmodet Kommissionen om at vareta "skibsfartsinteresser paa de offentliges vegne", men dette er vi blit avskaaret fra at gjøre derved, at rederforbundets utsendinger trods anmodning derom ikke har holdt os ajour med de underhandlinger som av dem blev ført, og vi er blit vidende om at der førtes korrespondance, telegrafisk og skriftlig mellem rederforbundet og utsendingerne og mellem disse og War Trade Board uten at vi blev meddelt noget derom. Det uheldige heri synes indlysende. I Deres svartelegram nr. 392 meddeler utenriksministeren, at telegrammer til rederforbundets utsendinger er sendt gjennom legationen i Washington. Dette har jo for os ingen betydning, da vi selvsagt ingen anledning har til at kontrollere de telegrammer, som legationen mottar eller avsender, og selvsagt intet ønske derom har. Vi er ogsaa bekjendt med at rederforbundets utsendinger har ført underhandlinger med herværende State Department, uten at vi er underrettet derom. Vi gaar ut fra, at dette selvfølgelig er skedd med det norske utenriksdepartements bemyndigelse, selvom vi finder en saadan fremgangsmaate noget overraskende og er bange for at det meget let kan føre til vanskeligheter." -

Jeg skal her bemerke, at det ikke er skedd med utenriksdepartementets bemyndigelse. For departementet har princippet den hele tid været, at den norske stat er repræsenteret av Nansen og hans kommission. De tre herrer, som er utsendt av Rederforbundet, representerer Rederforbundet, og naar de allikevel har opnaadd at komme i forbindelse med State Department, saa er det noget de har gjort paa egen haand uten at utenriksdepartementet har hat noget med den ting at gjøre. -

"Vi har allerede ved en tidligere leilighet hat erfaring for at store vanskeligheter kan opstaa for kommissionens arbeide derved, at rederforbundets utsendinger tillægges ytringer som jeg personlig iallefald ikke har havt anledning til at kontrollere og selvsagt ikke kan være ansvarlig for. Jeg mener herved de uttalelser som i sin tid blev tillagt skibsreder Meling av den engelske Ambassade. Jeg tillater mig vedlagt at oversende avskrift av de skrivelser som i anledning disse

spørsmål er vekslet mellom rederforbundets utsendinger og kommissionen. Kommissionen har gått ut fra at Utenriksministeren etter vort telegram har vært fuldt opmerksom på stillingen, og vi har derfor intet videre foretatt os i sakens anledning.

Deres ærbødige
(u) Fridtjof Nansen.")³

Forhandlingerne føres altså fremdeles i Washington. Men det er én side ved denne sak, som jeg her vil peke på, og jeg tror, det kan ha sin interesse at lese op noen telegrammer, vi har fått. Vi fikk i begynnelsen av måneden, den 5te april, et telegram fra Vogt saalydende:

"Britiske regjering gav forrige uke i telegram Washington fuld frie hænder ved avslutning norsk amerikansk avtale og uttalte ønske snarest avslutning."

Dette meddelte vi da Nansen og vi hørte ikke mere fra ham i den saks anledning, før vi den 23de fikk et telegram. Det var et av disse telegrammer, vi fikk fra Nansen, som gav os anledning til den 23de at sende Vogt følgende telegram: "Nansen meddeler at England gjennom sin representant War Trade Board faktisk deltar forhandlingerne og britiske minister Kristiania har overfor mig uttalt i disse dage at intet angaaende norsk amerikansk avtale blir avgjort i Washington uten at forelægges London"

Det stemmer altså ikke med den meddelelse vi har fått fra Vogt. Dette telegraferte vi til Vogt for at gjøre ham opmerksom på det, hvorefter vi den 24de fikk følgende telegram fra Vogt: "Leverton Harris' uttalelse til mig fortrolig var utvetydig: Der er punkter vi ønsker anderledes og dette har vi sagt men vi har telegrafisk git Washington frie hænder og har uttalt ønsket snarest avslutning Jeg er overbevist om at britiske regjering meget ønsker avtales ordning"

I den anledning sendte vi Nansen følgende telegram:

"Jeg har underrettet norske minister i London om at England gjennom sin representant War Trade Board faktisk deltar forhandlingerne Washington og at britiske minister i Kristiania nylig har sagt mig at intet vedkommende norsk amerikanske avtale blir avgjort i Washington uten at forelægges London.

Norske minister i London svarer nu at vedkommende fortrolige uttalelse til ham i britiske utenriksministerium var utvetydig og gikk ut på at der var punkter England ønsket anderledes og dette hadde man sagt, men hadde telegrafisk git Washington frie hænder og hadde uttalt ønske snarest avslutning. Norske minister i London tilføier at han er overbevist om at britiske regjering meget ønsker avtalens ordning." Det ser altså ut, som England har pekt på visse betingelser, men inden en viss ramme har git Washington frie hænder.

³ Avsnittet i parentes ble utelatt i den trykte versjonen av utenriksministerens redegjørelse.

Jeg vil til slutning bare tilføie, at spesielt den amerikanske minister er meget ofte hos mig og ogsaa de andre ententeministre, og jeg vil si, at i de sidste 8 dages tid har jeg faat et sterkere indtryk av, at de nu virkelig har et varmt ønske om at faa en overenskomst istand, i første række da den amerikanske minister. Han interesserer sig levende for, at vi kan komme til en slutning, men jeg mener, at ogsaa den franske, engelske og forsaavidt ogsaa den italienske minister nu for øieblikket har interesse av det. Jeg tror, de har mere interesse for det nu end tidligere. Og hvad angaar den beskyldning, som er rettet mot Norge, at vi skulde prøve at forhale saken for at vente paa en avgjørelse paa vestfronten, saa har ministrene saaledes som jeg har læst op disse telegrammer, erklært, at de aldrig har rapportert noget saadant, og nu har de efter min anmodning ekstra rapportert, at der ikke er fnug av sandhet i det. Som jeg har sagt spesielt til Findlay - for det var kommet gjennom engelsk kilde -: Det er for mig en ganske uforstaaelig tanke. Jeg skjønner ikke, hvad fordel vi skulde ha av at dra ut denne sak og vente paa en avgjørelse paa vestfronten, for enten der blir en hurtig avgjørelse paa vestfronten eller der gaar maaneder uten at der blir nogen avgjørelse, saa trenger vi straks tilførsler. Vi vet, at vi ikke faar tilførsler med én gang vi har undertegnet avtalen. Vi trenger at faa en avtale hurtigst mulig. ... (Og hvis der skulde ligge den nedrige opfatning hos os, at vi vilde se, om ikke Tyskland skulde vinde, saa spør jeg: Hvad fordel skulde vi ha av det? Jeg tænker, at hvis Tyskland vandt nu paa vestfronten og vandt stort paa vestfronten, saa kunde vi kanskje opleve, at Tyskland vilde bli saa overmodig og sige mange tak. Hittil har de paa en maate godkjendt - ja, godkjendt har de ikke, men ialfald ikke bestemt protestert mot disse smaa kvanta, som er budt os.

Men skulde tyskerne bli endnu mægtigere, - skulde det dra i den retning, vil de kanskje si: nei, nu vil vi ikke nøie os med de smaa kvanta, nu vil vi ha mer. - Saa for mig staar det slik, at en avgjørelse i den retning paa vestfronten vilde bare være uheldig for os. Vi kunde komme op i uanede vanskeligheter.)⁴... Jeg har ikke hat mer end én opfatning av dette: vi maa se til hurtigst mulig at faa en overenskomst istand, og jeg kan si, at der fra norsk side, fra utenrikskomiteens, den norske regjerings og utenriksdepartementets side, er gjort alt mulig for at skynde paa. Vi har git Nansen alle opplysninger, og Nansen har erkjent, at han har faat alle opplysninger, som han hadde bruk for. Vi venter altsaa nu paa at faa svar fra Nansen, for bestemt at faa vite, hvilken forskjell der er mellem War Trade Boards og den norske regjerings standpunkt.

⁴ Avsnittet i parentes ble utelatt i den trykte versjonen av utenriksministerens redegjørelse.

Præsidenten: Statsraad Stuevold-Hansen var den som der næst skulde ha gjeve melding, men han er nett no i ein komitekonferanse. Eg gjev daa ordet til statsraad Prytz.

Statsraad Prytz:⁵ Haandverket og industrien i vort land har jo for enkelte branchers vedkommende i lang tid været nødlidende. Siden saa godt som al import ophørte ihøst, har jo de brancher, som helt eller delvis var avhengig herav, for en væsentlig del levet paa de gamle beholdninger. Industriforsyningsdepartementet har stadig ved beslaglæggelse av beholdningerne hos handlende, og ved frivillig avstaaelse hos industridrivende, sørget for en saa vidt mulig fordeling, for derved at holde arbeidslivet mest mulig oppe. Men disse rester av raamaterialer og halvfabrikata svinder nu dag for dag, og vi vil iløpet av nogen tid staa foran arbeidsstans for enkelte brancher. For at drøie materialerne har man inden flere industribrancher maattet gaa til innskrænkninger i arbeidstiden, og for tekstilbranchens vedkommende er forkortelse i arbeidstiden paabudt til 40 og 42 timer pr. uke. Utsigten til at holde industrien gaaende for resten av indeværende aar stiller sig selvfølgelig meget forskjellig for de forskjellige grupper av bedrifterne.

Stort set kan man dele industrien i 2 hovedgrupper: industri som væsentlig arbeider for hjemmeforbruket, og vor eksportindustri. Hvad enten der opnaaes tilførsler utenfra eller ikke, maa man regne med, at hjemmeindustrien vil komme i en vanskelig stilling. De under Amerikaforhandlingerne nævnte kvanta er nemlig for smaa til at holde samtlige bedrifter i fuld gang. Med den store varemangel, som er i verden nu, og tonnagemangelen tillike vil der, selv om overenskomsten med Amerika gaar i orden, visselig maatte regnes med, at vi ihvertfald ikke faar mer end hvad der er forespeilet os. Der er ogsaa utsigt til, at de opgitte mængder heller ikke vil bli indført til os. Naar man gaar ut fra, at man i det væsentlige kun maa regne med, hvad der findes av raamaterialer her i landet, og hvad der kan tilføres fra de andre skandinaviske lande, vil stillingen for enkelte hovedgrupper i hjemmeindustrien stille sig saaledes:

Tekstilindustrien. Uldvareindustrien vil med de forhaandenværende lagre og den normale tilgang av norsk uld kunne holdes gaaende i indeværende aar med mindre innskrænkninger. Der er drat omsorg for, at de disponible uldmængder fordeles jevnt paa de forskjellige fabrikker. Bomuldsvareindustrien vil derimot utover sommeren og høsten maatte reducere sin arbeidsstok, hvis ikke nogen ny tilførsel kommer. Bomuldsvarefabrikkerne vil dog komme i en væsentlig gunstigere stilling, hvis man kan faa ordnet kjøpet av et større bomuldsparti, som ligger her i landet, men det tilhører finske og russiske kjøpere, og det er vel tvilsomt, hvorvidt England vil gaa med paa det. Forhandlinger herom paagaar nu, og i tilfælde det gaar i

⁵ Redegjørelsen fra statsråd Prytz er gjengitt etter hemmelig avtrykk omdelt til Stortingets medlemmer.

orden, saa vil bomuldsfabrikkene kunne beskjeftige den største del av sine arbeidere, og uten at innskranke noget større, i resten av dette aar.

Konfektionsfabrikkene, de som arbeider klær, er i sit arbeide helt avhengig av uld- og bomuldswareindustrien. Trods mangelen av enkelte viktige hjelpestofte, f.eks. traad og forsaker, som man i høi grad mangler, vil dog konfektionsfabrikkene antagelig kunne holdes gaaende en større del av aaret. Men der maa da foretages innskranke i arbeidstiden, i høiere grad end nu. Metalindustrien. I det store og hele saa maa man si, at det staar forholdsvis noksaa bra med metalindustrien. De voldsomme priser paa jern og staal har redusert bestillingene ikke saa litet. Der har dog hittil ikke været større vanskeligheter med at holde bedrifterne gaaende. En stor del av de mekaniske verksteder er forsynet med ordres og materialer for indeværende aar. Dette forhold er jo av meget stor betydning, da disse mekaniske verksteder som bekjendt er den gruppe, som beskjeftiger det største antal arbeidere inden vor industri. Skibsbygningsindustrien er dog forholdsvis daarlig stillet; hvis der ikke kan skaffes større tilgang paa plater og vinkler inden utgangen av dette aar, vil skibsbyggerierne væsentlig maatte redusere sin arbeidsstok. De har allerede tildels gjort det. Ved hjelp av reparationsarbeider, hvortil kræves mindre materialer, maa man regne med, at ogsaa skibsbygningsindustrien kan holde det gaaende for det meste i dette aar. De norske fabrikker for elektriske maskiner og apparater arbeider under høitryk. De er gjennemgaaende godt forsynet med raamaterialer. Der vil kunne skaffes tilstrækkelig kobber ogsaa for de elektriske maskiner. Det har jo været litt vanskelig med det; men det maa man kunne skaffe her i landet. Derimot er der og vil der fremdeles bli stor mangel paa kobberledningstraad; men naar man faar disse nødvendige maskiner, kraftmaskinerne, maa man i stor utstrækning hjelpe sig med galvanisert jerntraad, hvorav store kvanta er sikret fra Sverige. Overalt i landet utnytter man nu sine elektriske kraftkilder og utvider sit ledningsnet, saa der er stor efterspørsel netop efter ledningstraad.

Saa har vi lærindustrien. Importen av oversjøiske huder samt garvestoffer har som bekjendt været helt stoppet siden ifjor sommer. Paa den anden side er ogsaa eksporten av norske huder og skind indstillet. De huder og skind, som paa nogen maate kan brukes herhjemme hos os, er det altsaa forbudt at sende ut, saa landets egen produktion nu kommer den indenlandske industri helt tilgode. Garveribedrifterne er i stor utstrækning omlagt til at bearbeide dette indenlandske materiale av huder og skind, og bedrifterne er tillike utvidet, saaledes at den største del av de raastoffer, som skaffes her hos os, vil kunne bearbeides herhjemme. Norsk garvestof anvendes nu sammen med indført for at drøie det hele.

Skofabrikkerne har omlagt sin bedrift og vil yderligere maatte gjøre det for altsaa at anvende vore egne materialer. Der er grund til at anta, at de paa denne maate vil kunne holdes gaaende i indeværende aar uten nævneværdig reduktion av arbeidsstokken.

Sæpeindustrien lider under mangel paa fettstoffer og maa indskrænke driften. En del av det fett, som er mindre skikket for hærkning til spisebruk, tildeles sæpeindustrien. Beholdningerne av kemikalier er forholdsvis gode. Der kommer ogsaa stadig en del raavarer av den slags fra Tyskland. Ved fortsatte indskrænkninger vil arbeidet vel kunne holdes gaaende utover en god stund. Oljefabrikkerne, som arbeider sammen med sæpeindustrien, er i en meget vanskelig stilling. Beholdningerne av linfrø og rapsfrø er opbrukt, og selvom en avtale med Amerika kommer istand, er det vel daarlige utsigter for import av tilstrækkelige frømengder.

Tobaksfabrikkernes utsigter er meget mørke. Enkelte forholdsvis gunstig stillede fabrikker har raavarer for indskrænket drift til ut paa høsten. Enkelte andre holder en indskrænket drift gaaende ved hjelp av de smaa beholdninger, som ved industriforsyningsdepartementets hjelp er overført til dem fra de andre, som har noget mere. Raastoffer for skraatobak er praktisk talt helt sluppet op.

Næringsmiddelindustrien lider som bekjendt av stor mangel paa raavarer. I de fleste tilfælder holdes en redusert drift gaaende, saaledes i chokolade-, kjæks- og dropsfabrikationen, i bryggerierne, møllerne og lignende. Bakernes og konditorernes vanskelighet er vel kjendt.

De haandverk, som er avhengig av jern, blik og kobberblandede metaller, har materialvanskeligheter i høi grad og har maattet indskrænke virksomheten ganske betydelig. Der vil ikke kunne skaffes linolje til malerne for kommende sæson, da de smaa linoljebeholdninger, som findes, maa reserveres for fabrikationen av oljeklær for sjøfolk og fiskere først og fremst. En del surrogater anvendes nu, men vil ikke kunne skaffes i tilstrækkelige mengder. Vi har da gjort det saaledes, at næst efter oljeklædefabrikkerne faar sykehusene, maskiner som ellers vil ta skade, og sanitære anlegg først, og det som da blir igjen til malerne til husbruk, det er saagodtsom ingenting.

Saa har vi eksportindustrien. Den største del av eksportindustrien maa kunne paaregnes at holdes gaaende. En væsentlig del av raastofferne er av indenlandsk oprindelse, og da de krigførende gjennemgaaende har stor interesse av at skaffe sig de færdige produkter, vil vel de nødvendige hjelpestoffer som regel uten altfor store vanskeligheter kunne skaffes utenfra til disse. Dette maa vel ogsaa kunne forutsættes i tilfælde av, at forhandlingerne om en generel handelsavtale med Amerika ikke skulde føre til noget. For de forskjellige hovedgrupper inden eksportindustrien stiller det sig saaledes: I trævareindustrien har forholdene hittil været

bra. Paa grund av tonnagevanskeligheter har dog skibningen i den senere tid været sterkt reducert, og da man maa regne med, at dette forhold vil fortsætte, maa driften antagelig reduceres. Trods indskrænkningen i importen av cellulose til England har cellulosefabrikerne holdt det gaaende med fuld drift. Der er visselig utsigt til, at bedrifterne vil kunne holdes gaaende med nogenlunde jevn drift fremover.

I træmasseindustrien er forholdene meget vanskelige, idet avsætningsmulighederne er sterkt reducert. Der er ingen utsigt til, at dette vil bedre sig, tvertimot avtar salgene dag for dag.

I papirindustrien er forholdene i det store og hele tat bra. En stor del av hjælpestofferne for denne industri, som tidligere blev importert, er nu gjenstand for indenlandsk tilvirkning, og dette har i høi grad bidraget til at holde bedrifterne gaaende. Det er ingen industri, kan det vel siges, som har hat saa megen fordel av, hvad man nu i det sidste aar har kunnet skaffe sig ved forskjellige nye arbeidsmetoder, som netop denne industri. Der er stor mangel paa enkelte raastoffer, f.eks. harpiks, men da England er sterkt interessert i denne artikel, vil antagelig ogsaa harpiks kunne paaregnes importert. Saa har vi bergverksindustrien. I bergverksindustrien har det været vanskeligheter paa grund av manglende avsætning. Verket i Sydvaranger har reducert sin bedrift meget sterkt. Derimot har kisgruberne kunnet beskjæftige sine arbeidere. Der har tildels været mangel paa arbejdskraft ved disse. Der er grund til at anta, at kisgruberne vil kunne holde det gaaende med fuldt belæg aaret ut.

Den elektrokemiske industri er gjennemgaaende fuldt beskjæftiget og har tilstrækkelige raastoffer. Man kan regne med fortsatt drift uten indskrænkninger av større betydning.

Hermetikfabrikerne har som bekjendt i den senere tid arbeidet under vanskelige forhold paa grund av mangel paa blik. Man faar haabe, at der opnaaes en overenskomst, som sikrer tilgangen paa raastoffer som olje og blikplater. Det er olje og blik de har manglet. For blikplaters vedkommende er forholdene imidlertid meget vanskelige. Tynde jernplater, saavel galvaniserte som ugalvaniserte finder nemlig nu en utstrakt anvendelse i krigsindustrien. Hvis der ikke skulde bli en væsentlig økning i produktionen, vil det kun bli forholdsvis mindre kvanta, som kan avsees til den norske hermetikindustri. I Norge har vi som bekjendt til dato ikke faat igang noget valseverk for tynde plater. Et saadant platevalseverk med tyske maskiner er forresten snart færdig i Bergen.

Det skal bli færdig i løpet av et par maaneder. Inden industrien og haandverket er der jo, som jeg netop fremholdt, enkelte brancher, hvis hovedsagelige raavarer produceres her i landet, men de fleste av disse brancher er ogsaa avhængig av andre varesorter, som selv om de kun behøves i smaa kvanta, dog er uundværlige ved tilvirkningen.

Departementet har lagt megen vægt paa at støtte bestræbelserne for gjennom nye fremstillingsmaater og utnyttelse av vore egne hjelpekilder at erstatte det, som vi nu mangler. Den i Kristiania haandverks- og industriforening nylig avholdte utstilling for industriel selvhjælp var et led i dette arbeide. Departementet har nedsat en række komiteer av vore første fagmænd paa forskjellige omraader, som har arbeidet med disse ting, og som har frembragt ganske gode resultater.

Industriforsyningsdepartementet har like siden ifjor høst været paa det rene med, at vi gik imot en tid med yderligere indskrænkning av vor import, og at rationering og fordeling av vore industrivarer vil bli nødvendig. Man begyndte derfor da straks at planlægge dette.

Siden er ogsaa det kommet til, at der i den amerikanske note blev forutsat, at vor administration har organer, som har oversigt over og til enhver tid kan si, hvor stor del vi har mottat av de rationer og varesorter, som ved overenskomsten vil bli os tilsagt, og hvor meget der til enhver tid er eksportert. I noten fra Amerika er ogsaa de opgivne kvanta tildels meget mindre end vort normale aarsforbruk, tildels kun 40 pct. Hertil kommer ogsaa, at inden enkelte brancher er der slaat sammen raavarer og produkter, for eksempel inden tekstilbranchen er uld og bomuld slaat sammen med manufakturvarer. Det blir da vor egen sak i tilfælde at bestemme, hvor stor del der skal indføres som raavarer og hvor stor del som halvfabrikata eller færdige produkter. Det siger sig selv, at fabrikker og verksteder som regel først og fremst maa tilgodesees for at holde arbeidet oppe, og at man baade ved importen og tilvirkningen maa lægge an paa at forsyne landet med de for alle nødvendige varer. Importen maa ogsaa rationeres sammen med den i vort land producerte raavare, altsaa vore egne raavarer. For eksempel for uld: raaulden maa rationeres sammen med uldvarerne; for huder og skind er det samme tilfælde. Av hvad jeg her har nævnt, maa det være indlysende, at det vil være forsent at bestemme rationeringen og fordelingen, naar varen er kommet ind i landet; der maa paa forhaand rationeres og fordeles, altsaa ved bestillingerne maa der rationeres og fordeles. For at møte alle disse vanskeligheter med haandverkets, industriens og handelens forsyning med raavarer, halvfabrikata, maskiner, redskaper samt færdige produkter har departementet truffet en omfattende organisation. Denne ordning har hensyn saavel indad som utad. Forholdet utad angaar altsaa importen, og forholdet indad gjælder rationering og fordeling.

Der er istandbragt 5 centraler, 1 for jern og staal, 2 for andre metaller, 3 for tekstilvarer, 4 for kemiske produkter, 5 for huder, skind, lær, garvestoffer, gummi o.s.v.

Disse centraler omfatter saa godt som al vor import av haandverks- og industrivarer.

Centralerne har hver en hovedkomite bestaaende av repræsentanter for de større industrier inden branchen,

hver central har en statens repræsentant, som skal paase ret og retfærdighet. Hver central har sit kontor med sin ledelse. Alle utgifterne ved centralerne skal fordeles paa vareomsætningen.

I kontoret for centralerne, i kortregistret, skal hver forbruger ha sit kort med opgave over hans normale forbruk, hvad han har paa lager, hvad han forlanger av raavarer, halvfabrikata eller produkter, over hvor meget han har faat av de ham tildelte aarskvanta. Naar der er tale om import, skal altsaa centralen bestemme, hvad den enkelte har lov til at indføre. Centralen maa til enhver tid vite, hvad der er importert og bestilt, og hvad der staa til rest paa den tildelte ration. Centralen skal paase, at hver importør er à jour med sin vareindførsel, samt at importen ikke forsømmes. Til varetagelse av landets interesser paa dette omraade maa komiteen ha ret til selv at besørge import av forsinkede partier. Alle bestillinger indsendes til centralens approbation eller videreekspektion. Det er meningen, at importørerne med hensyn til handels- eller industrimæssig initiativ skal staa helt frit, og varernes videreforsælgelse til forbrugerne formidles paa samme maate som før. Der er nu fra centralerne utsendt spørreskemaer, som i disse dager strømmer ind. Ved hjælp av disse spørreskemaer skal nu den nødvendige oversigt over beholdninger og behov over hele landet tilveiebringes for alle industrivarer. Man maa ogsaa vite, paa hvis hænder de større varemængder befinder sig, for at departementet, naar det viser sig nødvendig, kan beslaglægge disse for fordelingen. Centralerne skal ogsaa i alle faglige retninger gi departementet raad, naar det forlanges av departementet. Alle tvangsavgjørelser træffes imidlertid av Kongen eller departementet, det er ikke centralernes sak. Centralerne skal staa prisraadet til tjeneste med opgaver og oplysninger. Centralerne er opdelt i underavdelinger, og deres ordning er selvfølgelig forskjellig som følge av de forskjellige varesorters behandling og omsætningsforhold.

Det vilde føre for vidt, om jeg her for Stortinget vilde indlate mig paa en videre gennemgaaelse av de enkelte branchecentralers specielle ordning. Jeg har imidlertid omtalt disse centraler saa utførlig; for jeg har ønsket at gi Stortinget besked om, hvordan man i industriforsyningsdepartementet planmæssig har søkt at møte de vanskeligheter, som vi allerede er oppe i, og som vi maa forutse i den nærmeste fremtid vil bli endnu meget større. Min hensigt har ogsaa været at gi Stortinget kjendskap til det kontrolapparat, som den norske stat for industrivarers vedkommende kan by ententen, hvis en overenskomst med Amerika kommer istand. Der har jo været forlangt et saadant. Kommer ikke overenskomsten med Amerika istand, er dog under alle omstændigheter en organisation med fuld oversigt over beholdninger og behov absolut nødvendig under disse forhold. Rationering og fordeling kan ikke undgaaes, og skal den foregaa ordnet og retfærdig, saa maa et saadant apparat til.

(⁶Ved behandlingen av Amerikas sidste memorandum har jeg i regjeringen reist forskjellige indvendinger, hovedsakelig mot gjenoptagelse av de tidligere brancheavtaler, idetmindste under de tidligere former, og de fremmede legationers overenskomster med norske borgere. Jeg har ogsaa bragt dette frem i utenrikskomiteen efter opfordring av utenriksministeren. Naar jeg nu ogsaa omtaler det her i Stortinget, saa vil jeg reservere mig imot, at dette i nogen maate blir opfattet som kritik fra min side over den utenrikspolitik, som har været befulgt ved brancheavtalernes indførelse. Mens principet for al import og fordeling av industrivarer tidligere har været bygget paa privat import og fordeling uten synderlig indblanding fra statens side, saa vil man ved den overenskomst, som her er tale om, gaa over til statsavtaler, den ene stat med den anden, hvorved landet faar rationer, mindre beholdninger, som skal fordeles av staten mellem landets forbrukere. Herved vil brancheavtalerne komme i en ny og helt anden stilling end tidligere. Brancheavtaler gaar jo ut paa en overenskomst med enkelte brancher, hvorved import og fordeling reguleres av de engelske myndigheter. Hertil kommer da ogsaa, at flere brancher ingen brancheavtaler har, f.eks. jern- og metalindustrien har ingen brancheavtale. Enkelte firmaer har ogsaa særavtaler for sig, f.eks. metalimportører. Skal avtaler med brancher eller enkelte borgere atter gjenoptages, kan man da være sikker paa at den import og fordeling, som den norske stat paa sine branchecentraler maatte bestemme, aldeles ikke vil falde sammen med den import og fordeling, som fra ententens side vil bli forlangt. Vistnok er der nu i svaret til Nansen fra regjeringens side fremholdt, at den norske stat maa ha hals og haand saavel over import som fordeling; men naar der samtidig i svaret gaas med paa, at brancheavtaler og overenskomster med private borgere skal gjenoptages, vil dette under alle omstændigheter efter min mening føre til stadig procedure mellem ententens repræsentanter her og den norske stat, og hvor det gjelder fortolkning, maa man vel gaa ut fra, at vi har vanskelig for at vinde gehør for vor opfatning. Og er man uenig, saa vil importen let stoppe op. Da vil man si, at vi faar vente, til man har klargjort det. Jeg vil ogsaa si overfor disse avtaler med enkelte firmaer, at Kristianiafirmaer derved let vil opnaa en for stor fordel paa andres bekostning, idet de ved stadige visiter i legationerne kan gjøre sine krav gjældende til licenser. Jeg mener i det hele tat, at brancheavtaler og avtaler med enkelte firmaer er i principet uforenelig med statens overtagelse av import og fordeling av knappe rationer. Med hensyn til den senere fordeling av de indkomne varer indeholder brancheavtalerne saadanne bestemmelser, at alle avgjørelser i denne henseende er tillagt de britiske

⁶ Teksten herfra til slutten av innlegget mangler i den trykte versjonen av redegjørelsen fra statsråd Prytz.

myndigheter. At foreta en retfærdig forhaandsrationering av importen er et meget vanskelig, langvarig og vidtløftig arbeide, som kræver et stort og sakkyndig apparat. Dette arbeide er altsaa av den norske stat paalagt dens branchecentraler at utføre. Det betinger jo et stort og indgaaende kjendskap til forholdene utover landet i det hele tat. Det er selvsagt, at de utenlandske legationer ikke er i besiddelse av den nødvendige sakkyndighet og det nødvendige kjendskap og det kontormæssige apparat, som skal til for at foreta en retfærdig forhaandsrationering. Man har indvendt, hvorfor kan ikke brancheavtaler gjøre den samme tjeneste nu som før. Jo, forskjellen mellem før og nu, det springende punkt er netop de knappe rationer, som nu skal fordeles mot de tidligere brancheavtalers tilstrækkelige kvanta. Da var det jo ingen sak, naar man fik et tilstrækkelig kvantum. Hertil kommer ogsaa, at rationerne nu skal omfatte baade raavarer, halvfabrikata og færdige produkter, som jeg nævnte, mens de industrielle brancheavtale kun omfatter et faatal av raastoffe. De omhandler kun raastoffe. Industriforsyningsdepartementet har jo med alle varesorter undtagen nærings- og nydelsesmidler.

Det er selvfølgelig ikke min mening, at man kan forlange sortelisterne ophævet, selv om man med rimelighet burde kunne forlange en begrundelse for hvert enkelt tilfælde. Det har vi ikke kunnet faa. Man kan heller ikke forlange klausulsystemet ophævet - det er der ikke tale om. Men der burde kunne protesteres mot den yderliggaaende maate, dette system nu praktiseres paa av den britiske legation. Det har intet sidestykke, mig bekjendt, i noget andet land.

Jeg vil her nævne for Stortinget endel eksempler. Stenkultjære og bek er der stor mangel paa. Industriforsyningsdepartementet har forhandlet med landets gasverker, som altsaa producerer tjære og bek, faat klarhet over disses produktion, foretat en fordeling. Det er elektrodefabriker, takpapfabriker, kommuner og mekaniske verksteder, som især behøver disse varer. Man har ved fordelingen nøie fulgt de klausulbestemmelser, som tjæren er belagt med. Firmaerne paa de britiske sortelister har intet faat. Imidlertid mottok jeg fra direktøren for Kristiania gasverk, som er engländer, meddelelse om, at den britiske legation har nedlagt indsigelse mot vor fordeling. Mundtlig fik vi paa forespørsel den besked, at man ønsket at vite, hvorfor "Norsk Hydro" skulde tildeles tjære. Vi oplyste da, at "Norsk Hydro" skulde anvende den til bek for elektroder. Saa blev der svart, at Stavanger staalverk først maatte faa 500 fade. Stavanger staalverk anvender denne dyrebare vare kun til brændsel - det arbeider for Ententen. Vi forhandlet saa med Stavanger staalverk, som meddelte den britiske legation, at saken var ordnet med det. Vi forhandlet med dem, og de frafaldt det hele. Ved ny henvendelse til gasverket fik man da vite, at den britiske legation nu ønsket 900 fade av tjære til aktieselskapet

Bjølvefossen, og at desuten nitridaktieselskapet Eydehavn, som ogsaa behøver tjære, først og fremst maatte ha sit behov dækket. Disse fabrikker arbeider for Ententen. Den britiske legation fordrer tillike at vite, hvilket bruk andre firmaer, som vi har opgit, gjør av tjære, og negter at utlevere tjære fra gasverkerne uten legationens godkjendelse. Paa denne maate blir det kun de firmaer, som arbeider for Ententen, som her skal tilgodesees. Altsaa industriforsyningsdepartementet har foretat fordeling og erklært sig villig til at forelægge denne fordeling for den britiske legation; men den britiske legation tar intet hensyn dertil. Nogen reel indvending faar man ikke, da departementet har tat alle hensyn til de gjældende klausuler.

Saa har vi harpiksen. Aktieselskapet Lorentzen & Wettre fik med barken "Spica" et parti harpiks til Trondhjem, hvorav endel er solgt til Sverige, og den ligger fremdeles i Trondhjem - den del, som skulde gaa til Sverige. Aktieselskapet Lorentzen & Wettre har git garantierklæring for, at partiet er til forbruk i Norge, i Sverige, i Finland og Rusland. Papirfabrikker og især aviser behøver i høi grad harpiks - der er andre ogsaa, som behøver det. Speditøren i Trondhjem har imidlertid git den britiske legation en erklæring - speditøren i Trondhjem har jo ingen adgang til at gjøre det, men har gjort det - og ifølge denne har den britiske legation negtet at utlevere harpiksen. Industriforsyningsdepartementet har nu beslaglagt den, og harpiksen er efter tre protesttelegrammer fra speditøren og ved det trondhjemske politis hjelp paa vei til Kristiania. Den britiske legation har imidlertid henvendt sig til de norske papirfabrikkers forening - de behøver ogsaa harpiks - og denne slutter med: "Bruken av denne harpiks av nogen av Deres medlemmer kan ikke undgaa at vække min regjerings mishag." Samtlige interesserte branchesammenslutninger meddeler, at de neppe vover at benytte denne harpiks, ellers kommer de paa sortelisten! 5 tons er beordret sendt paa forhaand, da aviserne meddelte, at de ellers kom til at stoppe endel av vore aviser; men tryksværtefabrikken vovet ikke at benytte harpiksen. Redaktør Thommessen i "Tidens Tegn" har imidlertid personlig henvendt sig til den britiske legation og opnaadd, at dette parti, altsaa disse 5 tons, foreløbig er fri. Man er ikke istand til at forstaa nogen mening i dette her.

Saa vil jeg endnu faa lov til at nævne et par eksempler. Parafinvoks. Fyrstikfabrikkerne er i nød for denne vare. Industriforsyningsdepartementet fik opsporet et parti i Narvik paa 103 tons, tilhørende en russer, og de er nu kjøpt av fyrstikfabrikkerne. Departementet maatte beslaglægge partiet for at faa papirerne frem. Efter utenriksdepartementets opfatning har den britiske legation ikke nogen anledning til at gjøre vanskeligheter her. Imidlertid er det her som med harpiksen. Paa avsendelsesordre fra departementet nedla den britiske konsul i Narvik protest. Politiet maatte hjelpe til at faa

partiet avsted, og nu er det ogsaa paa vei til Kristiania. Imidlertid er det vel tvilsomt, om nogen av fabrikkene vover at benytte denne vare. Det hele er saa meget uforstaaeligere, som de norske fyrstikfabrikker næsten utelukkende arbeider for Ententen.

Saa vil jeg nævne endnu et eksempel til. Det er garveekstrakter. Firmaet Holter & Borgen fik i mai og august 1916 fra New York 1012 fade med garveekstrakter. Firmaet fik ved mottagelsen den britiske legations erklæring for, at varen kunde utleveres. Garvernes landforening hævde imidlertid, at det indførte kvantum ekstrakter, som foreningen hadde omforenet med den britiske legation, derved vilde bli overskredet. Firmaet maatte da avgi en erklæring til den britiske legation for, at partiet kun skulde disponeres efter ordre av den britiske legation. Pludselig blev firmaet, som er et gammelt, høit agtet firma, sat paa sortelisten, uten at det har anelse om grunden, og det har ikke kunnet faa nogensomhelst besked om grunden. Varen ligger nu bundet, - en beholdning paa en halv million kroner, - og den holder nu paa at ødelægges; men den ligger der. Her er mangel paa garvestoffe, og garverforeningen har ogsaa forhandlet med den britiske legation om frigivelse, men forgjæves. De kommer ingen vei.

Principet for Ententens indgripen i vore forretningsforhold burde jo kun være fra deres side at forhindre, at de varer, som overlates os, under nogen form kommer deres fiender tilgode. Naar man imidlertid legger merke til, paa hvilken maate de nu blander sig op i alle vore omsætningsforhold og forlanger detaljerte opplysninger ogsaa om handelsforbindelser i utlandet, saa maa man være klar over, at hensigten med dette gaar langt videre. Det ligger nær at tro, at man nu vil benytte sig av sin magtstilling til ogsaa at skaffe sig fordele for fremtiden. Jeg har et par spørreschemaer, som jeg har faat fat paa, et fra britisk og et fra amerikansk hold. De er noksaa opplysende i den retning.

Jeg kan ikke andet end si, at det, som jeg nu daglig ser og oplever, falder mig ofte tungt for brystet.

Det staar klart for mig, at hvis den haarde nød fører til det, at brancheavtalerne og de private avtaler maa gjenoptages under de gamle former, og man maa frafalde kravet om, at den norske stat maa ha hals og haand over importen og fordelingen, som regjeringen altsaa har forlangt, da vil dette føre til det rene kaos. Skal den britiske legation fordele vore snaue rationer paa den ensidige og vilkaarlige maate, som da er uundgaaelig, saa vil situationen ikke alene bli nedværdigende, men ogsaa høist fortvilet. Industriforsyningsdepartementets oppgave vil da absolut bli uløselig - dette departement vil bli en kontoravdeling under den britiske legation.

Inden jeg slutter denne meddelelse vil jeg ikke undlate at omtale det skandinaviske varebytte. Det er meningen, at den skandinaviske varebyttekomite skal fortsætte sit arbeide og opta de større spørsmål, som efterhaanden

melder sig. Desuten er ogsaa dens medlemmer opnævnt som skandinavisk varebytteraad for industriforsyningsdepartementet, under hvilket det skandinaviske varebyttekontor er henlagt. Medens det tidligere gik meget traat og vanskelig med utvekslingen av varer mellem disse lande, saa er det ikke for meget sagt, naar jeg uttaler, at denne utveksling nu gaar meget glat. Kontoret ekspederer hver dag 30 op til 50 skrivelser. Man telefonerer og faar oppgjort utvekslingen i en fart, medens dette tidligere tok en ganske overordentlig lang tid. Denne ordning har saaledes bragt forholdsvis gode resultater.

Præsidenten: Statsraad Stuevold-Hansen hev no ordet til å gjeva si melding.

Statsraad Stuevold-Hansen:⁷ Jeg er anmodet om at gi en meddelelse her om vor stilling, hvad næringsmidler angaar. Jeg vil da begynde med at si, at det, jeg har at melde om vor stilling forsaavidt, vil ikke se lyst ut. Jeg gir ikke disse meddelelser paa nogen maate for at vække panik, eller for at bringe folk til at tro, at der ikke er nogen utvei eller løsning; men jeg mener, at det er riktig, at man her i forsamlingen vet, hvad vi har at regne med, hvad vi har at gaa ut fra, det, som er det faktiske forhold idag, hvad vore næringsmidler angaar.

Det viktigste spørsmål paa dette omraade er korn- og melspørsmålet. Resultatet av tællingen den 31te december har været offentliggjort, og man vil ha set, at der efter de tællinger skulde staa til disposition ved nytaar omkring 385.000 eller 386.000 ton - alt medregnet: det, som fandtes hos private, det, som fandtes hos staten, det, som fandtes hos kommuner, og det, som fandtes ogsaa i de militære beholdninger, og det, som gjenstod paa leveranse fra Amerika. Jeg vil faa lov at nævne - det er en ganske eiendommelig ting, det kan jo være et træf; men det tør jo ogsaa hænde, at det beror paa, at vedkommende, som har gjort op regnskapet, har hat en ganske god oversigt - jeg vil faa lov at nævne, at den 9de november 1917 indleveres der fra rationeringsdirektoratet til provianteringsdepartementet en beregning som basis for rationeringen av korn- og melvarer, og efter den beregning blev der sat op, at vi den 1ste januar 1918 antagelig i landet vilde ha ca. 385.000 ton! Tællingen viser altsaa paa det nærmeste 386.000 ton!

Av disse 386.000 ton regner man, at der vil medgaa til saakorn ca. 80.000 ton og til kraftfôr ca. 80.000 ton. Der skulde da være igjen den 1ste januar til menneskeføde omtrent 223.000 ton. Vi regner, at der av disse indtil utgangen av mars var brukt ca. 75.000 ton, og at vi altsaa ved begyndelsen av april skulde ha igjen i landet ca.

⁷ Redegjørelsen fra statsråd Stuevold-Hansen er gjengitt etter hemmelig avtrykk omdelt til Stortingets medlemmer.

148.000 ton til menneskeføde. Det fordeler sig saaledes, at der paa statens lagre skulde være ca. 60.000 ton, hos provianteringsraadene ca. 40.000 ton, hos korndyrkerne ca. 38.000 ton, hos handlende ca. 5.000 ton og hos forbrukerne ca. 5.000 ton. Der er jo siden da gaat omtrent en maaned, og vi kan regne med, at i den maaned 20 à 25.000 ton er brukt - det gaar saa meget maanedlig omtrent efter den nuværende rationering - saa vi nu efter denne beregning skulde ha igjen ca. 123.000 ton. Men dertil kommer 10.000 ton, som i april er indført fra Danmark. Rationeringsdirektøren opgit, at den beholdning, vi hadde den 1ste april, beregningsmæssig skulde kunne strække til efter den nuværende rationering for en tid av 6 maaneder. Regner vi saa til de 10.000 ton, som er kommet ind senere fra Danmark, skulde det strække til i 14 dager længer, og vi skulde da ha beholdninger her i landet for vel 6 maaneder fra 1ste april. Rationeringsdirektøren mener imidlertid, at vi som alle andre land maa gaa ut fra at endel av disse beregninger kan svigte, og at vi derfor ikke bør regne med, at vi har korn- og melforsyning for længere tid end ca. 5 maaneder regnet fra 1ste april. Det kan svigte av mange grunde. Det kan svigte, fordi selvfølgelig et og andet provianteringsraad ikke holder sig reglerne etterrettelig. Det kan svigte, fordi det viser sig, at beholdningerne, som skulde være hos producenterne, ikke slaar til. Hvorvidt det er tilfældet hos os eller ikke, er ikke saa godt at si; men ett vet vi med visshet, at for Sveriges vedkommende har de beregninger svigtet ganske betraktelig og til stor skade for Sverige. Nu, hos os er ikke disse beholdninger saa store, og jeg har opgave over, at der til midten av denne maaned av norskavlet korn var blit indlevert omtrent 23.000 ton.

Der snakkes saa ofte i aviserne og end mer i henvendelser til provianteringsdepartementet om vore beholdninger av erter, gryn og bønner, og der kommer stadig henvendelser om, at dem maa vi slippe ut og la gaa paa særskilte kort. Dertil er at si, at alt dette tilsammenregnet den 1ste januar ikke utgjorde mer end ca. 3200 ton, og hvis vi skal slippe denne beholdning ut til landets samlede befolkning paa ekstra kort, vil beholdningen ikke vare mer end høiden 2 1/2 uke - knapt nok det; for der er selvfølgelig gaat endel ut siden 1ste januar. Hvis vi skulde la alene den daarligst stillede del av befolkningen faa, vilde det kanskje vare 4 uker. Naar vi holder det igjen - det vil jeg gjerne ha sagt - er det for det første, fordi disse beholdninger jo hører med i det samlede tal, som vi regner med for den hele rationering, men dernæst fordi vi gjerne vil ha det i behold, om det tidspunkt skulde komme, da det blir værre end nu, og det er jo ikke utelukket.

Imidlertid vil enhver forstaa og bør ta i betragtning ved dette oppgjør, at vi selvfølgelig ikke kan tømme ut vore lagre. Og naar vi siger, at dette skal vare i 5 à 6 maaneder, er det forutsætningen, at vi om 5 à 6 maaneder

har tømt lagrene helt ut. Det kan selvfølgelig ikke ske. Vi kan ikke engang i et land som vort stelle os slik, at lagrene bare skulde vare nogen faa uker; naar vi kommer til det tidspunkt, at vi begynner at komme ned mot bunden, saa vil enhver forstaa, hvad det vil si at skulle holde restbeholdninger jevnt utover et land som vort. Det er umulig. Nu er det forresten en ting, som trækker litt i bedre retning, er en smule hjelp paa forholdet i overgangstiden: det er, at vi efter avtale med Danmark av Danmarks nye høst i august maaned skal kunne vente at faa 10 000 ton. Det vil si efter den nuværende rationering mat for det hele folk for omtrent 14 dager.

Av andre næringsmidler er jo det viktigste i grunden poteterne: Jeg behøver ikke at si meget om, hvor ilde det er, at det nu viser sig, at poteterne ikke paa langt nær holder, hvad man hadde haabet av dem. Der skrives nok om det. Der er jo et stort skrik om "potetskandalen," om "potetkatastrofen" o.s.v. Det skrik kan jo til en viss grad ha adskillig berettigelse; men der blir nu litet poteter av det, og der er jo endel av det skrik, som jeg ikke synes det er værd at lægge saameget bredt paa. Det er det skrik, som gjør sig gjældende særlig i endel av hovedstadspressen nu om dagen, og som gir sig utslag i former, som er nærmest usømmelige. Det er det skrik, som gir sig utslag i en beskyldning mot de myndigheter, som har det vanskelige arbeide at stelle med dette, for at de har vist uhæderlighet. Det beror tildels paa uforstand og maa tildels bero paa ondt sindelag i det spørsmaal. Men der er selvfølgelig meget av den klage, som nu lyder om dagen, som der bør høres paa, og som har sin fulde berettigelse. Det er den, som kommer fra de mennesker, som ikke nu har poteter, som har det ondt av den grund, og som vi nu heller ikke kan skaffe poteter, og det er den klage, som kommer fra dem, som paastaar, at de faar for litet sættepoteter. Det er vores alles sorg, og kan bli vores alles store skade. Der er i aviserne begyndt at komme endel opplysninger om potettellingen, og der foreligger idag beretning fra 628 provianteringsraad over den telling, som har fundet sted. Saadan som tallene lyder, er det ikke opmuntrende, tvertom, og man vil ha set fra aviserne, at der fra det ene og det andet sted berettes os, at der er underskud selv i de bedste distrikter. Det samlede resultat av disse 628 provianteringsraads opgaver er, at man paa sættepoteter skulde ha et nettounderskud av 46 534 tønner. Der berettes om underskud i bygder som Østre Toten, i Ringsaker, i Furnes - altsaa i vore allerbedste bygder. Det er ikke opmuntrende, og der er grund til at se paa stillingen som alvorlig. Men jeg har endda det haab, at saa galt, som det ser ut til, er det ikke. Jeg tør ikke gi nogen særdeles store forhaabninger; men jeg har idag, efterat disse resultater er kommet ind, hat anledning til at komme i forbindelse med flere av dem, som har det særlige ansvar for sættepoteterne utover landet, og jeg har grund til at tro, at det vil vise sig, at man i den sydlige del av Norge - jeg ser bort fra Nord-

Norge, Tromsø stift - vil kunne klare at faa sat det nødvendige av poteter i det store og hele set. At forholdet er slik, beror for en del paa, at man, hvor næringsnævndene gav anledning til det, har regnet med 3 tønner pr. maal til sætning, og det viser sig, at mange distrikter har gjort det, visstnok flere end det var nødvendig. I Sverige er det kun tillatt at regne med knappe 2 tønner pr. maal. Vi har sat som det regelmæssige 2 1/2 tønne, men git denne anledning til at gaa op til 3 tønner. Som sagt, svært mange har benyttet sig av det. Dernæst blev det sat, at der kunde regnes med 25 pct. svind paa usorterte poteter. Det viser sig imidlertid ved aapningen av potetkjælderne, at der glædeligvis er mindre svind, end der vanligvis pleier at være. Der er god tilstand i potetkjælderne paa Østlandet iaar gjennemgaaende, saa det tør hånde - der er visst ikke tvil om det - at naar man har regnet med 25 pct., vil man spare ind ikke saa litet. Og saa maa vi naturligvis ogsaa huske paa, at naar der tales om et underskud av sættepoteter for det hele land av 45 - 50 000 tønner, saa er det allikevel et noksaa litet tal, al den stund man har regnet med, at man med den store nydyrkning for øie skulde bruke ialfald 1,5 millioner tønner til sæd og kanske 2 millioner, saa jeg har det haab og den tro, at for vor samlede høst vil det mulige underskud i sættepoteter ikke komme til at bety saa særdeles meget. For Nord-Norges vedkommende er stillingen imidlertid værre. I Nord-Norge har vi ikke foretat nogen tælling, hvad der heller ikke kunde ha nogen rimelig hensigt, al den stund vi visste, at der praktisk talt ikke fandtes poteter. De burde og skulde paa de fleste steder allerede ha faat sine sættepoteter nu, ikke fordi de kan sætte dem nu; men de er der nødt til at la dem ligge og gro længere og bedre end andre steder i landet. Vi har hittil sendt til Nord-Norge 707.000 kg. matpoteter og 408.000 kg. sættepoteter. Det vil altsaa si ca. 7000 tønner, som egentlig var bestemt til matpoteter. Noget derav er kanske gaat til sættepoteter, noget har forhaabentlig amtsprovanteringsraadene og provianteringsraadene, naar de har faat høre, hvordan stillingen var, benyttet dertil. Og ca. 4000 tønner er altsaa sendt som sættepoteter. Der har været sendt og der sendes stadig, og det er meningen at gjøre det, saasandt det viser sig, at der er mulighed for det.

Jeg har idag blandt andet hat en længere konferanse med centralnævndens formand i Hedemarkens amt, og han har med støtte av amtmanden bedt om, at vi maatte stanse al utførsel av poteter fra Hedemarkens amt i løpet av nogen dager, saa de faar omraade sig saameget, at de er sikker paa at ha skaffet de forskjellige bygder inden amtet, hvad de tränger, saa de ikke skal bli for sterkt paagaat, og av den grund kanske ikke kunne faa ordne sig med den ro, som ønskelig kunde være. Vi har tilsagt dem dette, og de har paa sin side tilsagt, at de, saasnant de har faat fuld oversigt, vil være os behjælpelig til det yderste og, som de uttrykte sig, skrape sine binger, hvis det var

nødvendig, som det altsaa nu er. Jeg tror i det hele tatt, at vi kan gjøre regning med, naar man blir fuldt klar over, hvordan stillingen er, at der blir vist fuld lojalitet fra alle sider. En fordel er det selvfølgelig for os, at vaaren er saa tidlig ute. Poteterne er i stor utstrækning allerede sat i Stavanger-bygderne. Vaaren er saa tidlig ute nu, at vi kan ha god grund til at tro, at selv om det vil vare nogen dager eller selv om det vil vare nogen uker, før vi kan skaffe mere sættepoteter, vil de, som ikke har faat noget av poteter, endda kunne sette og ha utsigt til at faa et rimelig utbytte av det.

Det næste spørsmaal, som jeg vil berøre, er, hvordan det vil stille sig, dersom vi skulde regne utelukkende med vor egen avling til høsten. Jeg har latt foreta forskjellige beregninger paa grundlag av de tællinger, man nu har hat, og av folk, som skulde skjønne sig paa det. Landbruksdirektøren meddelte som resultat av avlen ifjor høst, at vi skulde ha ca. 395.000 tons hjemmeavlet korn. Det kan ingen tvil være om, at denne opgave ikke var rigtig. Den er jo ogsaa, som de opgaver altid har været, ganske skjønsmæssig. Tællingen 1ste oktober viste 246.000 ton, og resultatet av tællingen 1ste januar synes at bekræfte, at denne sidste tælling var nogenlunde korrekt. Hvis vi kan gjøre regning paa et middels aars avling, antages det, at vi kunde gaa ut fra en kornavling av 350.000 tons. Derav maa vi regne som iaar 80.000 ton til saakorn, og vi maa sandsynligvis efter samme forhold som ved beregningen 1ste januar iaar regne med ca. 120.000 ton til kraftfor, hvis vi ingen indførsel faar av den slags. Vi regner nu fra 1ste januar med 80.000, men vi maa jo for næste aarsperiode ogsaa regne med de første vintermaaneder, og da er det antagelig saa, at man bør føre op 120.000 ton. Tilbake til menneskeføde skulde da være 150.000 ton. Man maa imidlertid ta hensyn til svind ved formaling og ved tørkning, saa vi kan ikke gjøre regning paa at ha mer end 120.000 ton mel av egen indenlandsk avl i et middelsaar, og det utgjør mindre enn halvparten av den melmængde, vi maa ha for at kunne dække den nuværende rationering. Vi maa imidlertid samtidig være fuldt opmerksom paa, at den mangel paa kraftfor, som ogsaa uten tilførsler vil være tilstede, vil føre til, at vi ikke kan vente at ha hele denne avl til vor disposition med nogenlunde samme besætninger. Hvordan vi saa end bærer os ad - det nytter ikke at lukke øinene for, at selv om vi indfører aldrig saa sterk kontrol og aldrig saa meget vil forsøke at følge med, kan vi ikke gjøre regning paa at faa alt dette ind. Det er ikke lykkedes for nogen stat, som har hat med den slags forhold at gjøre under krigen. For at erstatte den melmængde paa 120.000 ton, som vi altsaa mindst skulde være i underskud for, maatte vi ha ca. 600.000 ton poteter, og vi burde desuten ved siden av den rationering, vi nu har, ogsaa ha ca. 600.000 ton poteter; vi burde altsaa for at kunne klare os med rimelighet ved egen avl, foruten kornavlen ha 1.200.000 ton poteter - en

avling, som vi ikke under nogen omstændigheder kan gjøre regning paa at faa.

Hvad de andre fødemidler angaar, saa kan vi muligens gjøre regning paa, at melkeproduktionen uten tilførsler vil holde sig der, hvor den nu staar, sommeren igjennem; men vi maa ogsaa være aldeles viss paa, at naar høsten og vinteren kommer, vil den uten kraftfortilførsel yderligere synke. Fleskeproduktionen maa vi gjøre regning paa ikke vil gi noget nævneværdig til folkeernæringen at tale om; den vil være kommet saa langt ned, at man uten tilførsler ikke nævneværdig kan vente noget av den. Og kjøtttilførselen vil ogsaa antagelig vise sig at gaa betydelig tilbake, ialfald maa man regne med, at naar nu kreaturerne kan slippes ut, saa vil kjøttforsyningen utover sommeren ta meget betydelig av. Desuten er det saa, at faar vi ikke tilførsler, saa faar vi heller ikke sukker, og sukkeret vil være opbrukt i løpet av sommermaanederne; hvis den manglende næringsværdi av sukkeret skulde dækkes ved poteter, maatte vi gjøre regning paa et ekstratillæg av 150.000 ton. Vi har da fisken igjen. Vi kan gjøre regning med, at fisken vil være tilstrækkelig, skjønt jeg mener, at hvis vi ingen tilførsler faar, vil vi ikke ha nogensomhelst adgang til at skille os med synderlig av den fisk vi har. Man regner i et gjennemsnittsaar med ca. 600.000 ton fersk fisk om aaret - det er sild og al slags fisk; fisken indeholder omtrent 20 pct. tørstof og skulde tilsvare en melmængde av ca. 140.000 ton; men allerede nu er fiskeforbruket steget ganske betydelig paa grund av den nedsatte rationering av melvarer, saa man maa huske paa, at ogsaa nu maa en hel del av dette brukes for at dække det daglige behov.

Jeg mener altsaa, at disse tal viser os, at uten tilførsler vil det være os overmaade vanskelig at klare situationen, hvis den overhodet kan klares. Og den aller vanskeligste tid vil naturligvis være overgangstiden mellem den tid, da vi har brukt op vore tidligere beholdninger eller nærmer os bunden av disse og indtil vi kan faa ny høst; den overgangstid vil være overordentlig farlig. Den nye høst kan jo ikke uten videre brukes - den skal tørres, den skal tærskes, den skal derefter plukkes sammen fra de par hundrede tusen bruk utover landet, den skal med vore stadig daarligere kommunikationer føres til møllerne, den maa desuten tørres der igjen paa en ganske anden maate end det utenlandske korn, og saa skal det ut igjen over dette vidtstrakte land med de vanskeligheter, som det medfører. Vi har det haab selvfølgelig, at vi skal faa tilførsler, og om ikke andet, saa har vi dog den tro, at vi gjennom forhandlinger med Danmark skal kunne skaffe os endel til hjelp av Danmarks høst, som jo kommer meget tidligere end vor, saa det kan berge os over den vanskelige mellemtid, indtil vi kan gjøre os fuld bruk av vor egen høst. Som jeg har sagt, har jeg ikke git nogen av disse opplysninger for at sprede unødige mismod eller for at vække panik, men jeg har git dem, fordi jeg mener, at man

skal vite, hvad der er sandheten, og hvad det er, vi har at gjøre med, og hvad vi har at bygge paa.

Der er naturligvis ogsaa andre næringsmidler, som er av den største betydning for os, jeg har allerede nævnt sukker. Det viste sig, at vi hadde ved tællingen den 1ste januar ca. 30.000 ton; det er gaat ned saadan, at der den 1ste april sandsynligvis var omtrent 21.000 ton. Det vil med den nuværende rationering være opbrukt i løpet av sommeren; det vil være opbrukt til vi kommer ut i oktober maaned. Vi har haab om at kunne faa kjøpt en del sukker fra Danmark, og jeg vil tro, at det i tilfælde kan ordnes meget hurtig - man vil forresten ikke kunne gjøre regning paa mere end ca. 3000 ton. Siden jeg er inde paa sukker, vil jeg peke paa, at vore aviser stadig nævner, at der kommer til landet den ene ladning efter den anden med sukker og andre kostbare og eftertragtellesverdige ting; der er ogsaa kommet ind ca. 13.000 ton sukker med "Bonna", "Tysna", og "Losna". Men det hadde været at ønske, at aviserne ikke hadde skrevet om dem, som de gjorde; det bringer folk paa den tro, at stillingen er svært gunstig for vor sukkerbeholdning, og det fører til, at man let regner feil. Det virkelige forhold er, at den norske regjering har maattet avgi erklæring til den engelske regjering om, at dette sukker ikke skal røres av os. Paa den norske stats bekostning har vi kjørt sukkeret op i statens lager, og vi har forpligtet os til, naar England forlanger det, at sende det tilbake til England for at stilles under priseret der. Saa det forsaavidt er overordentlig bedrøvelig, at aviserne har skrevet, som de har gjort. Der har tildels været forsøkt henvendelse for at hindre det; men det er vel vanskelig for aviserne at la være at skrive saadan som de i øieblikket synes, det passer bedst. Selvfølgelig haaber vi ogsaa her paa tilførsler igjen, og hvis ikke andetsteds fra, saa fra Danmark og muligens fra Sverige; det er stillet os i utsigt fra begge steder, hvis deres høst blir nogenlunde bra.

Vore kaffebeholdninger er ikke store, og de svinder jo meget fort ind, saa det vil ikke vare saa svært længe, forinden de er opbrukt, og da vil man naturligvis komme i en overordentlig kjedelig stilling; ikke har man melk at drikke, ikke faar man kaffe; hvordan da især bybefolkningen skal klare det, er ikke saa godt at se. Vi faar haabe, at det lykkes os at faa nye tilførsler. Der er ogsaa kommet ind kaffe med de sidste skibe, og der er kommet visse oljeladninger med dem. Vi har dog hittil ikke faat anledning til at røre noget av det, og om vi faar det, er et svævende spørsmaal; det hanger muligens sammen med spørsmålet om Amerika-overenskomsten i det hele.

Et overmaade viktig spørsmaal for landets ernæring er naturligvis fettspørsmålet. Der blev foretat en fetttelling den 15de februar; den viste ikke noget godt resultat. Der var smaa beholdninger, bortset fra det, som laa ved De-No-Fa, De Nordiske Fabrikers beholdninger; de er jo meget betydelige, og vi er forsaavidt heldigere

stillet end de fleste andre land. Som det vil være bekjent er disse beholdninger beslaglagt, og der har været tilstevnt skjøn for at fastsætte erstatningsbeløpet for disse oljer og fettstoffer; skjønnet blev avhjemlet nu i eftermiddag, og jeg kommer like derfra. Resultatet blev 59.187.501 kroner. Det er mange penger, men efter omstændighetene tror jeg ikke, at staten har grund til at være misfornøiet med det skjøn; i forhold til, hvad eierne mente, er det blit noksaa lavt, og det kan skaffe vore margarinfabrikker det nødvendige fett for et ganske betydelig tidsrum, ett å to aar, med tilskud da av de fettstoffer, vi selv skaffer os efterhvert, og som bekjent driver jo staten nu ogsaa hvalfangst. Jeg kan i den forbindelse oplyse, at vi til dato har faat ind 48 hval, og vi har godt haab om, at beregningerne der vil nogenlunde komme til at slaa til. Det er beregnet, at den hvalfangst skulde skaffe os 3000 ton hvalolje og 3000 ton kraftforstoffer. Der er naturligvis langt igjen, men begyndelsen er ikke daarlig, og utsigterne er ganske gode.

Av største vigtighet for os er naturligvis ogsaa spørsmålet om petroleum og benzin. Petroleum- og benzinspørsmålet er os til stadig og uavladelig plage. Som rimelig kan være, henvender hele landet sig til os om det, og de finder alle, at de maa ha, og finder det urimelig, at vi ikke kan skaffe dem noget. Jeg skal ganske kort si, hvordan forholdet er for petroleumens vedkommende. Vi hadde bestemt en fordeling, som vilde føre til, at de beholdninger av petroleum, vi hadde, vilde været opbrukt ved utgangen av mars maaned med undtagelse av det, som var avsat for statens institutioner. Da vi trodde, at Amerika-overenskomsten var i orden, og da "Conrad Mohr" kom med petroleum til landet, fandt vi at burde dele ut paany til fiskerne. Vi tok da av de beholdninger, som var avsat for statens institutioner, og delte ut et ganske betydelig kvantum, efter vor evne den gang ialfald, til fiskerierne rundt hele kysten. De 4000 ton, som kom med "Conrad Mohr", har vi, som det vil være bekjent, ikke lov til at bruke til andet end privathusholdningers belysning. Det er den saakaldte "julegave", som var sendt av det amerikanske folk til det stakkars norske folk, som sat i mørke i juletiden, og den kom hit i slutten av mars og kan ikke brukes paa nogen anden maate. Gaven er jo ikke saa imponerende som gave betragtet, for vi har betalt den med fuld pris, og det har kostet os ganske betragtelig at holde skuter ledige for at føre "julegaven" hjem, saa den blir dyr nok. Den kom til Bergen, denne "julegave", og derfra skulde der jo utdeles for fiskerierne det nødvendige av petroleum for kysten opefter. Der fandtes da ingen gammel beholdning paa Bergens kanten eller paa vestkysten av petroleum. Men for at være sikre fandt vi det rigtig ikke at røre noget av "Conrad Mohr"s last til det bruk. Vi førte fra Steilene hernede av den gamle petroleum til Vestlandet til fordeling blandt fiskerne, og vi førte tilbake petroleum av "Conrad Mohr"s last til utdeling til belysning her paa Østlandet. Det kostet den

norske stat ca. 45.000 kroner; men vi fandt, at det, efter hvad der forelaa, var riktig og redelig at gjøre det saa. Nogen videre tiltro til vor redelighet har imidlertid ikke de store som idag raar verdens skjæbne, later det til. Det vil jeg nævne i denne forbindelse. Der blev mig igaar oversendt en skrivelse fra den engelske legation til Østlandske petroleumscompagni overskrevet "Gentlemen", hvori der sies, at man vil være meget glad ved at faa rede paa, om det ikke er saa, at vi har brukt "Conrad Mohr"s last til utdeling til fiskerne. De folk, som har den slags tro til andre, er det ikke saa let at ha tro paa igjen. Jeg kan ikke betragte det som andet end en ret og slet fornærmelse mot os, som saa meget andet, som bydes os i disse tider. Av den petroleum, som nu er igjen - jeg ser da bort fra "Conrad Mohr"s last, som vi ikke kan røre, og som nu praktisk talt er uten interesse for os, saalange vi har lyse dager en stund heldigvis - er der ikke meget tilbake. Vi er i forhold til det, som var avsat til statsinstitutioner, til tærskning til høsten og motorpløining, i virkeligheten i et underskud paa 1453 ton, det, som vi tok til utdeling til fiskerne, da vi trodde det begyndte at nærme sig den tid, da vi hadde mere at rutte med. Dette som er avsat til statsinstitutioner, fordeler sig paa en række institutioner, det er jernbanerne, toldvæsenet, telegrafvæsenet, fyrvæsenet, lodsvæsenet, skolehjem, asyler, fængsler, veivæsenet, vasdragsvæsenet og militærvæsenet. Av militærvæsenets beholdninger har vi ogsaa tat adskillig, men 810 ton, som er avsat til forsvardepartementet for krigstilfælde, er ikke rørt, og findes paa de steder, hvor det skal være. Vi er nu nødsaget til hver eneste dag, saa ilde det er, at avslaa alle henvendelser om at faa petroleum, for vi har i virkeligheten intet, vi kan levere ut med nogenlunde rimelighet.

Hvad benzin angaar har vi i virkeligheten intet, som vi skulde kunne røre. Det som er avsat til statsinstitutioner er det eneste, og det har vi stadig trukket paa og paa en saadan maate, at vi sandsynligvis kan risikere, at der kan bli vanskeligheter paa andre hold. Vi lar nu intet gaa ut til den slags undtagen for at føre saakorn, sættepoteter og kunstgjødning til de indre bygder. Der maa overordentlig sterke grunde til for at vi overhodet nu skal utlevere nogensomhelst ting. Postvæsenet regner paa at de skulde faa adskillig til postbiler. Jeg tror det rigtige vil være at si, at postvæsenet faar staa tilbake for det nødvendige til jordbruket. Den linje har vi holdt hittil.

Jeg har nu, saavidt jeg kan erindre, nævnt det viktigste av det, som skulde ha betydning for at bedømme vor stilling i øieblikket paa de omraader, jeg har med at gjøre. Jeg skal bare tilslut faa lov til at nævne, at vi selvfølgelig har forsøkt at faa tilførsler under forhandlingerne. Der har vi gjort, hvad gjøres kunde. Vi har holdt den flaaete, som den norske stat raader over - enten fordi det er dens egne skibe, eller fordi staten har

befragtet dem for at føre vore tilførsler hjem - vi har holdt de skibe i nærheten mest mulig av de steder, hvor vi kunde mene at faa vore tilførsler fra, hvis vi fik overenskomsten istand, og hvis der blev git os anledning til at føre noget hjem. Det har været frugtesløst i det store og hele set. Vi har foruten "Conrad Mohr" med petroleum faat ind "Kim" med forstoffer, hvad der var av meget stor betydning naturligvis, men av kornvarer utover det, vi har regnet med er der intet kommet ind. Saa naar folk tildels efter avisernes meddelelser tror, at der er ialfald kommet ind en del nyt, da er det feilagtig - der er intet tillæg til det, vi har regnet med. Jeg skal faa lov til ganske kort at fortælle litt om et av disse vore skibe, som vi har holdt ute, og om dets skjæbne - jeg tror, det gir et ganske godt indblik i den stilling, vi er oppe i. Vi har et skib, "Alfred Nobel", et dampskib, som tok ind korn og mel i Argentina og derfra gik over til den afrikanske kyst ind til en by, som heter Dakar. Den hadde været tilbakeholdt i hundrede og nogen og femti dager, og liggedagspengene koster nu den norske stat en og en halv million kroner for den baat. Dens last var ikke saa ganske liten, 4000 ton hvetemel, 1500 ton hvete og 2500 ton mais. Allerede i januar begyndte kapteinen at telegrafere, at maisen var i ferd med at gaa varm, saa den er sandsynligvis ikke tjenlig til menneskeføde, naar den kommer hjem. Vi har gjort alle mulige forsøk paa at faa den baat hjem med dette lille, men allikevel saa kjærkomne som den hadde inde, men vi møtte overalt avslag, indtil den dag kom da overenskomsten med Amerika skulde være i orden. Da fik vi telegram baade fra London og fra Washington om, at den var frigit. Men dage gik og uker gik, og vi hørte ikke noget mere, og en vakker dag, ca. en maaned senere telegraferte kapteinen fra Dakar, hvor den laa, at "her ligger jeg endda og kan ikke komme løs". Saa spurte vi i Washington: hvorledes kan dette henge sammen? Det vet vi ikke, svarte de der, vi har frigit skibet, det maa være England. Saa spurte vi i London, hvad aarsaken kunde være. "Ja, det vet vi ikke, vi har frigit skibet", var det samme svar, "det maa være Frankrike." Og vi spurte i Paris, og der kom vi endelig til den rigtige. Man hadde holdt skibet tilbake i Dakar, som er fransk besiddelse, fordi der var hungersnød i Dakar, og fordi de ikke vovet at la det kornlastede skib gaa ut, uten at der blev noget av kornet igjen, da der ellers sandsynligvis vilde bli uroligheter dernede. De forlangte, at vi skulde losse halvparten av lasten for at dæmpe hungersnøden i Dakar. Vi fik ved forhandlinger gjennom minister Wedel ordnet det saa, at vi slap med at losse ut 2000 sækker hvetemel, og nu har vi da altsaa hjulpet Frankrike med at dæmpe hungersnøden i Dakar. Vi fik for et par dager siden telegram om, at nu var det endelig sluppet løs og paa vei hjem til Norge. Lignende tilfælde har andre skibe været utsat for, og vi kan idag regne, at vore utgifter til liggedagspenge for skibe, som er holdt tilbake paa denne maate, beløper sig til noget over 5 millioner kroner. Det

er ikke saa længe siden, at der blev spurt os, om vi ikke vilde skaffe tonnage, for at Schweiz kunde faa sit korn. Amerika hadde ingen tonnage at yde, og det vilde bli sat stor pris paa, om vi vilde stille tonnage til raadighet. Vi meddelte straks, at det skulde de faa, men vi spurte, om det ikke kunde la sig gjøre, naar vi stillet tonnage til disposition for Schweiz, for at de skulde faa mat, at vi da kunde faa ta ind en last i et av vore skibe, som ventet, for at ta mat hit hjem. Men derpaa blev der svart nei. Jeg har nævnt disse ting, fordi jeg trodde, det kunde være av interesse. Der kunde være meget av den slags at fortælle. Men hvad jeg har sagt, er muligens nok til at gi en oversigt over det, som jeg har med at gjøre, og for at gi et indblik i, hvad vi har at regne med paa det omraade.

Præsidenten: Statsraad Prytz ynskjer aa gjeva ei opplysning.

Statsraad Prytz: Jeg vil bare faa lov til at meddele, at jeg netop i telefonen har faat besked om, at der fra firmaet Lorentzen & Wettre er kommet en tilbakekaldelse av den erklæring, som dette firma i sin tid avgav i anledning av harpiks, og som jeg nævnte i min meddelelse. Firmaet har altsaa meddelt, at det var en feiltagelse, naar det i skrivelsen til departementet havde nævnt Norge blandt de lande hvortil harpiksen var bestemt.

Præsidenten: Præsidenten vil no gjera framlegg um, at dei meldingar, som her er gjevne, vert tekne til rettleiding.

Castberg: Jeg kan vel forutsætte som givet, at de meddelelser, som statsraad Prytz og statsraad Stuevold-Hansen har git, blir offentliggjort. Det er ingen statshemmeligheter, og de er jo av den art, at folket i sin helhet bør kjende dem. Den redegjørelse, som utenriksministeren avgav den 10de april 1918 blev man enig om skulde trykkes og omdeles til repræsentanterne, og det er skedd, og meningen var vel da, at der skulde bli en drøftelse i Stortinget av disse spørsmaal. Efter det mørke billede, som provianteringsministeren har git av stillingen, er det i høi grad paakrævet, at der i Stortinget blir en drøftelse av det, som er Stortinget forelagt. Bare at ta det til efterretning, det trodde jeg ialfald ikke stemte med forutsætningen. Der er bl.a. en ting, som jo straks falder i tanken, naar disse forhandlinger har trukket saa længe ut, og naar de staar paa det stadium, de staar nu, hvor man endnu ikke øiner enden: Hvad er det som skiller? Det kan man jo studere sig til ved nøie gjennemgaaelse av det ganske utførlige dokument, som er tilstillet repræsentanterne, men jeg tror, det vilde være av interesse at faa præciseret, hvad det er for ting, det nu staar paa mellem Amerika og os. Det er ikke saa svært mange punkter, og disse punkter er

av den art, at der er al grund til at tro, at der i virkeligheten ikke er nogen uoverkommelig uoverensstemmelse mellem Amerika og Norge, men at man ved kompromisforslag maatte kunne faa dette ordnet, og det er efter de foreliggende opplysninger nødvendig for vort land, at det kommer i orden. Jeg kan ikke se rettere, end at det ialfald ikke er mere end 6 punkter, som det staar paa. Og som sagt, disse punkter er av den art, at vil man gaa nærmere ind paa dem, saa maa man si, at det er punkter, som det maatte kunne gaa an ved kompromisforslag at komme til enighet om, saasandt det er ønsket fra begge sider, hvad jeg tror, det er, at komme til en overenskomst. Slik som det ligger an nu med lange telegrammer frem og tilbake mellem Washington og her, og hvor man fra vor side for en stor del indskrænker sig til at si: "Det kan vi ikke akseptere og det kan vi ikke akseptere" - desværre det viser sig i strid med, hvad vor Amerikakommission har forutsat, - det kan umulig være den mest praktiske og hensigtsmæssige maate at faa disse forhandlinger bragt til avslutning paa.

Jeg er gjort bekjendt med, at det er vanskelig for utenriksministeren at delta utover aftenen i en diskussion om disse spørsmål, men de er dog av den betydning, at det maa være nødvendig og naturlig, at de nu tages op - i fornødent fald faar da forhandlingerne om dette utsættes til imorgen.

Jeg vil, siden jeg har ordet, bemerke, at det tilfælde, som den ærede chef for industriforsyningsdepartementet nu kom ind paa i sin tillægsbemerkning, for mig er et talende vidnesbyrd om, at der er meget paa dette omraade, som, naar man gaar nærmere ind paa det, viser sig at bero paa misforstaaelser, som kan opklares, medens de, hvis de ikke opklares, volder unødige vanskeligheter og setter unødig uvilje mellem de forskjellige parter. Det var jo nok saa opsigtsvækkende, at den opplysning, som var git os med hensyn til dette harpiksparti som et eksempel paa, hvor urimelig England spesielt var, viser sig at bero paa en misforstaaelse. Forholdet viser sig at være det, at denne harpiks var bestemt ikke til Norge, Sverige, Rusland og Finland, men til Rusland og Finland - altsaa til magter, som Ententen selvfølgelig betrakter som staaende under fiendens kontrol, altsaa i virkeligheten til fiendtlig land! Det forekommer mig forresten besynderlig, at det ikke blev oplyst, naar denne tilbakekaldelse, som den var kaldt, var indløpet til departementet, uagtet statsraaden bringer det i erfaring først nu." Hvis denne meddelelse er kommet for længere tid siden til departementet, saa synes det mig, det gir et besynderlig billede av ordningen i dette departement; statsraaden har ikke oplyst, naar denne opplysning indløp - han sa bare, at han nu ved undersøkelse - han var rimeligvis varskodd her i tingsalen om dette - ved telefonmeddelelse fra sit departement hadde bragt det i erfaring.

En bemerkning til, som ogsaa gjelder en detalj. Den ærede provianteringsminister oplyste, at sandsynligvis

vilde fetbeholdningen ved "De. No. Fa" komme til at koste staten 59 millioner kroner. Fabrikkene selv har jo gjort regning paa et betydelig større beløp. Det blev meddelt offentlig her forleden i aviserne, at ved "De. No. Fa" har den eiendommelighet passert, at uagtet disse store fabrikker for en stor del ikke har været i virksomhet, ikke har git noget utbytte, saa er i løpet av kort tid aktierne drevet op fra 1 000 kroner til 13 000 kroner. Jeg vet ikke andet om dette end at det som sagt er meddelt offentlig og ikke er dementert, og det blev tilføiet, at det var skeet i paavente av den store gevinst, som denne fabrik vil gjøre ved, at staten overtok den eller ved at man blev nødt til - enten det nu er staten eller andre - at overta dens fetbeholdninger. Det er mulig, at det var basert paa forhaabninger om 200 millioner kroner - det er mulig, men jeg forutsætter som givet, at vedkommende departement ogsaa er opmerksom paa den side av saken og sørger for, at der ikke fra det offentliges side blir rakt en haand til den slags voldsomme spekulation og voldsomme profitjagt, som dette tyder paa.

Men som sagt, det er min forutsætning, at denne sak kommer til drøftelse i Stortinget.

Lykke: Jeg kunde nok ha ventet med at si det jeg nu tænker at si; men jeg tror, at det er nødvendig, at jeg siger det idag. Det kom saa sterkt frem i statsraad Prytz's redegjørelse her, at han fraraadet bestemt, at man skulde bygge en overenskomst paa de tidligere brancheavtaler. Om det vil jeg si, at jeg har et ganske indgaaende kjendskap til de brancheavtaler, som har været i næringsbranchen. Det har der aldrig hændt, at engelske myndigheter har blandet sig ind i fordelingen. De kvantum, som vedkommende branche har faat tildelt - enten det er sukker, mel eller hvadsomhelst har - været fordelt inden den enkelte branche i forhold til vedkommendes import i aarene 1912-13 - selvfølgelig med det forbehold, at ingen som var før paa den engelske sorteliste, skulde komme med. Men utenfor det har England aldrig blandet sig ind i fordelingen blandt medlemmerne og da spør jeg: Er det da noget at gjøre denne overenskomst avhengig av, enten vi bygger den op paa brancheavtaler eller ikke? Jeg mener nei. Det er mulig at industrien vil voldes visse vanskeligheter hvis man ikke kan faa fikse bestemmelser om i hvilken utstrækning de avtaler skal kontrolleres. Det indrømmer jeg er mulig. Men de vanskeligheter tror jeg ikke er værre end at man kan komme forbi dem. Og jeg tør forsikre regjeringen at om de bygger overenskomsten paa bransjeavtaler for næringsmiddelimporten, saa vil regjeringen efterpaa finde at de forskjellige bransjer loyalt bøier sig for regjeringens anordning med hensyn til hvordan man skal fordele de mindre kvanta som man nu faar.

Mowinckel: Imotsætning til hr. Castberg hadde jeg ikke tænkt at der til de redegjørelser som har fundet sted idag, vilde bli knyttet nogen utførlig diskussion i

Stortinget, idet Amerikaoverenskomsten jo for Norges vedkommende nu befinner sig paa det avventende trin. Regjeringen har jo, som det fremgaar av utenriksministerens redegjørelse den 10de april sendt til Nansen et utførlig svar paa Amerikas redaktionsutkast, det saakaldte memorandum, et svar som indeholder den norske regjerings betragtning av de forskjellige punkter og ogsaa positive forslag til redaktionsændringer, uttalelse om hvad den norske regjering har ment ikke at kunne akseptere, og hvad den har ment at kunne akseptere til nød, de kontraforslag den har fremsat, osv. Paa dette den norske regjerings svar foreligger der endnu intet svar fra den anden side. Tiden siden den tid har nærmest gaat med en diskussion med Amerikakommisjonen for nærmere at forklare og præcisere de forskjellige punkter, indtil endelig det siste telegram av denne uke fastslog i ganske bestemte former hvad den norske regjering nu mener burde fremholdes likeoverfor Amerika. Paa disse ting maa der jo nu komme et svar, og en diskussion her i Stortinget før det svar foreligger, vilde jo igrunden bli noksaa faafængt. Den norske regjering har tat sin stilling. Der har været konfereret med utenrikskomiteen, og nu er det Amerika som har utspillet. Men naar svar kommer fra Amerika, saa vil man jo faa klarhet over stillingen. Da faar man vite hvor meget der endnu staar igjen mellem begge parter, og paa grundlag av det, faar man da ta saken op til avgjørelse, jeg vil si til endelig avgjørelse, og da anser jeg det for givet at spørsmålet, hvor langt der skal gaaes, i hvilke former vi skal svare Amerika, vil bli forelagt denne forsamling og optat til drøftelse. Hvor meget der staar mellem os nu, har jo samtlige herrer selv kunnet gjøre sig op en mening om ved at læse utenriksministerens redegjørelse. Jeg maa tilstaa jeg synes ikke det er ganske litet. Der er ting som synes at skulle være forholdsvis uten større betydning for Amerika, men de har ialfald hittil lagt adskillig vekt paa dem. For os er det ting som er av meget stor betydning, og sikkert er det at utenrikskomiteen enstemmig har været av den mening at kontraforslag fra norsk side maatte til, man kunde ikke akseptere Amerikas tilbud slik som det forelaa. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa disse dissenspunkter, for det blir der jo rikelig anledning til siden.

Hvad den harpikshistorie angaar som hr. Castberg var inde paa, er jeg ogsaa overrasket over den siste meddelelse vi fik. Jeg synes det skulde være paa det rene inden man drog saken ind i Stortinget, men for bedømmelsen av hele forholdet, spiller harpikshistorien liten rolle. Man kan her i sandhet si: Litt harpiks til eller fra gjør ingen forandring i det totalbillede som man kan danne sig om disse forhold, og det totalbillede er ikke lyst. Det blev suppleret med uttalelser fra provianteringsministeren som viste, at her var mere skygge end solskin.

Endelig er det et spørsmål til. Det er

offentliggjørelsen av de meddelelser som fremkom fra de 3 ministre idag. Jeg mener at paa det nuværende tidspunkt kan ingen av disse foredrag offentliggjøres. Derimot mener jeg at utenriksministerens redegjørelse maa kunne trykkes og omdeles paa samme maate som meddelelsen av 10de april, idet jeg dog forutsætter at utenriksministeren faar anledning til at gjennomse manuskriptet før det gaar i trykken, fordi der er enkelte ting der, som kanskje ikke burde trykkes og som ikke har nogen interesse for belysningen av forholdet. Jeg vil eksempelvis nævne den slutningspassus i Nansens brev om den smule jalousi eller motsætning som er kommet mellem de to norske kommisjoner derhenne. Hvad nu industriforsyningsdepartements-chefens og provianteringsministerens foredrag angaar, saa mener jeg at foreløbig bør de ikke en gang trykkes. Men der bør være anledning for stortingsmændene paa samme maate som skedd med tidligere konfidentielle dokumenter at læse dem gjennom ved utlægning i lagtingssalen. Naar jeg mener at disse 2 redegjørelser for øieblikket ikke en gang bør trykkes, saa er det fordi de indeholder saa meget som hvis det kom ut, vilde kunne skade os, ogsaa i de nu paagaende forhandlinger. Der var der omtale av vort forhold til ententen, som ikke under de nuværende omstændigheter bør komme utenfor disse 4 vægge. Den tid kan komme og efter min mening bør den ogsaa komme, da ogsaa offentligheten bør faa fuldt kjendskap til hvorledes nu Norge befinder sig i denne kamp mellem de store magter, hvor retsfølelsen er et svundet begrep, og magten er den eneste som regjerer. Men for øieblikket tror jeg det vilde være heldigst at holde tand for tunge. Jeg føler mig ikke sikker paa, eller rettere sagt, jeg frygter meget for at skal de uttalelser som kom fra statsraad Prytz og Stuevold-Hansen om vor handelspolitik, om statens handelspolitik, om vor importpolitik og de forhold hvori den befinder sig, bli bekjendt, saa vil det skade os i høieste grad. Det kan foranledige en polemik med ententen som bare kan være til skade, hvis da ikke ententen uten nogen polemik sier at de anser sig saa krænket at de ikke vil ha noget med os at bestille. At skjære alt det væk fra disse to foredrag som har git Stortinget indblik i de vanskeligheter hvorunder statens importpolitik nu kjæmper, det vilde jo være at gi et falskt indblik i det hele forhold. Jeg tror derfor det eneste rigtige er at vi gaar forsigtig frem her og venter med offentliggjørelsen av disse ting. Jeg vil gjenta, at den tid kan komme og bør komme da dette bør offentliggjøres, men for øieblikket tror jeg det er klokest at la det være.

Peterson: Som menig medlem av forsamlingen er det jo ikke saa godt at delta i diskussionen om disse ting og jeg skal ogsaa vel vogte mig for i nogen grad at gjøre det. Men naar jeg det ikke gjør tiltrods for, at forhandlingerne med Amerika er kommet saa langt som de allerede er kommet, saa er det fordi jeg gaar ut fra, at ethvert skridt, som her tages, enhver ting, som her

gjøres, er gjort efter den nøiagtigste drøftelse i utenrikskomiteen. Vi har nu opnaadd at faa redegjørelser efter at ha krævet det her i forsamlingen. Vi har faat en redegjørelse av utenriksministeren den 10de april som er blit trykt, og vi har faat en - saavidt jeg kan forstaa - fuldstændig redegjørelse idag, og det er vi selvfølgelig regjeringen taknemlig for. Men det er ikke nok at faa redegjørelser. Vi er forpligtet til at sige vor mening om disse ting. Naar det heller ikke skal gjøres idag og naar det er saa vanskelig for os at gjøre det, saa maa ialfald jeg gaa ut fra, at utenrikskomiteen grundig gjør det paa hvert eneste punkt. Og det maa gjøres, fordi - som jeg ogsaa fik et bestemt indtryk av - utenriksministeren var fuldt klar over, at skal denne overenskomst komme, saa maa den komme hurtigst mulig. Det gjælder hver dag som gaar. Jeg skal ikke repetere avisernes indlæg og gjenta alt det som der siges. Enhver føler og vet med sig selv, at her er hver dag, hver time kostbar. Der maa arbeides intenst og under tryk for, at der snart kommer overenskomst istand. Jeg gaar ut fra, at det blir gjort. Jeg vil bare ha sagt dette.

Jeg vil faa lov til ganske løselig - bare for at ha nævnt det - at peke paa enkelte ting, fordi det har sprunget mig i øinene. Jeg har gaat gjennom denne redegjørelse saa nøiagtig som jeg har kunnet og jeg har fundet ut, at der skal være noget saadant som 8 eller 9 punkter, som der er dissens om. Jeg er enig med hr. Castberg i, at naar vi engang skal gaa til en avgjørelse, saa vilde det være godt at faa stillet op koncist overfor hverandre: hvad forlanger Amerika, hvad forlanger vi, hvad er differansen; for det er ikke saa godt at læse sig til det fra disse uttalelser. Jeg gaar ut fra, at det blir stillet op for os, hvis den dag kommer, da vi maa ta stilling. Nansen har spesielt nævnt artikkel II, § 5 og 6. Det er vel kanskje tvilsomt, om ialfald ikke ett av de punkter, som han altsaa stiller som avgjørende, kan modificeres noget fra norsk side. Nansen siger, at "enten maa vi gi os paa det eller jeg kan reise hjem", en av delene. Jeg vil sige, at med hensyn til § 6 i artikkel II er det vel et spørsmål, om det ikke kan modificeres noget fra norsk side, efter min mening da. Jeg vil ogsaa ha sagt, at angaaende disse to punkter har Nansen telegrafert under den 19de april, saavidt jeg har kunnet notere det, men i det telegram, som blev oplæst av utenriksministeren, kunde jeg ikke forstaa Nansen fik noget fingerpek eller vink om, hvorledes regjeringen stod i disse ting. Der blev svaret vistnok den 23de og 24de april, men jeg kunde ikke finde, at der i det som blev læst op var sagt Nansen, hvorledes regjeringen stod med hensyn til disse to springende punkter. Det er kanskje en feilhørsel fra min side, men jeg mener det burde været gjort. Saa det er ikke bare Amerika som skal tale. Der kunde været git svar ogsaa her, saavidt jeg kan forstaa.

Saa er det det bemerkelsesverdige forhold, som Nansen gjør opmerksom paa, at Rederkommissionen har handlet paa

siden av kommissionen tiltrods for det mandat eller paalæg det vel har. Jeg gaar ut fra, at hvis det forholder sig saa, at der fra norske borgeres side nu paa siden av regjeringen føres forhandlinger med fremmede magter, saa tar regjeringen fat og det hurtig. Det gaar ikke an, spceielt hvis forholdet er saa graverende som jeg har forstaat av Nansens uttalelser, at det hindrer hans arbeide.

Angaaende statsraad Prytz' redegjørelse vil jeg beklage, at den ikke kan bli trykt. Den indeholdt en række momenter, som det kunde være av megen interesse for os, som er knyttet til industrien, at gaa litt nærmere efter i sømmene, men faar vi den ikke, saa er det jo ikke noget at gjøre med det. Jeg maa være enig med hr. Mowinckel i, at den ikke egner sig til at bli trykt. Jeg vil videre ha sagt, at angaaende det springende punkt i statsraadens redegjørelse, brancheavtalerne, er jeg enig med repræsentanten hr. Lykke. Jeg tror ikke man der skal stille sig paa noget ensidig standpunkt, og jeg tror det er meget farlig at ta op det spørsmaal i sin fulde bredde nu midt under forhandlingerne eller naar de er færdige til at skulle gaa i laas. Jeg tror man bør være litt forsigtig. En anden ting er det, hvorvidt det var rigtig i sin tid at indlate sig paa dem. Derom kan der diskuteres, derom kan der være uenighet, men det er ikke saa godt at forandre hele sin slagplan i det øieblik man staar overfor det avgjørende.

Jeg maa beklage, at statsraad Prytz bragte frem dette tilfælde med harpiks, og at han nævnte et navn, nemlig Lorentzen & Wettre. Navnet og dette tilfælde, som blev nævnt, gjorde et visst indtryk paa forsamlingen, men jeg har grund til at tro, at der kan være forskjellige meninger om den sak, og jeg har ogsaa grund til at tro, at der inden regjeringen er forskjellige meninger om saken. Og da egner dette tilfælde sig ikke som exempel her paa en feilagtig fremgangsmaate fra en fremmed stats side. Angaaende tilbakekaldelsesdatumen, som hr. Castberg spurte efter, saa har jeg ogsaa grund til at tro, at tilbakekaldelsen ikke er kommet idag og heller ikke igaar men for lang tid siden. Det gjør ogsaa, at det er uheldig at bruke dette tilfælde som exempel her. Naar jeg maa nævne det, saa er det fordi statsraad Prytz talte om papirfabrikernes nødstilstand. Han tilføiet rigtignok bakefter - avisernes nødstilstand. Jeg tror ikke, papirfabrikerne sætter pris paa den assistance i dette tilfælde, saa jeg maa erklære, at vi med glæde abandonnerer den assistance fra departementets side.

Det var forskjellige andre ting, man kunde komme ind paa. Det er f.ex. en ting, som jeg maa faa lov til at nævne, siden det er hemmelig møte, en ting som ogsaa statsraad Prytz nævnte, nemlig exportindustriens stilling. Den er forholdsvis lys efter statsraadens uttalelser. Det kan der naturligvis diskuteres om; jeg mener, at den ikke er fuldt saa lys, som statsraaden mente. Men la gaa med det; men en ting, som ikke er lys, det er vor

tonnagemangel i øieblikket. Vi kan bli kvit mere varer end nu, vi kan gaa mere med vore fabriker, og vi kan beskjeftige flere arbeidere, vi kan skaffe flere mennesker - penger i alle fald; brød kan vi jo ikke skaffe dem - hvis tonnagespørsmålet stod anderledes end det nu gjør. Tonnagespørsmålet er - forekommer det mig - et stort punkt i den norske utenrikspolitik i de senere krigsaar. I hvert fald staar vi der, at en sjøfarende nation som Norge i øieblikket ikke kan bli kvit sine varer paagrund av tonnagemangel. Dette spørsmål om at skaffe vor exportindustri mere tonnage vil jeg lægge industriforsyningsdepartementets chef paa hjerte. Er det noget vi mangler, noget vi maa skaffe exportindustrien, saa er det tonnage, først og fremst tonnage.

Hagerup Bull: Jeg er med præsident Mowinckel fuldstændig enig i, at det ikke er øieblikket nu til at opta en debat i realiteten om de spørsmål, som her er de viktigste. Spesielt spørsmålet om overenskomsten med Amerika, hvorledes den ligger an, og hvorledes man skal stille sig til de forskjellige dissenspunkter. Jeg kan forsaavidt helt ut slutte mig til, hvad hr. Mowinckel uttalte. Det beror visselig paa en misforstaaelse, naar hr. Peterson forutsatte, at der endnu var punkter, hvorom den norske regjering ikke hadde meddelt sit standpunkt til minister Nansen. Regjeringen har uttalt, hvorledes den stiller sig til de forskjellige punkter i overenskomst- utkastet. Nansen har derom faat besked. Stillingen er den, at man nu har at avvente, hvordan War Trade Board stiller sig til disse forskjellige uttalelser fra regjeringen. Det blev av hr. Peterson uttalt den forutsætning, at utenrikskomiteen nøie hadde drøftet alle de forskjellige spørsmål her. Det er en fuldstændig misopfatning. Regjeringen har sendt sit svar paa utkastet til overenskomst, uten at utenrikskomiteen med hensyn til dette svar er blit hørt. Regjeringen hadde tat sit standpunkt allerede før utenriksministeren forrige gang gav sin redegjørelse her i salen, og før utenrikskomiteen hadde hat anledning til at uttale sig om spørsmålet. Det var regjeringens ret, og jeg vil blot ha uttalt dette, fordi den motsatte forutsætning er uttalt, og fordi utenrikskomiteen altsaa forsaavidt er uten ansvar med hensyn til den holdning, som regjeringen har indtat. Det er imidlertid selvfølgelig ikke regjeringens endelige svar. Det forholder sig saa, som det ogsaa fremgik av utenriksministerens forrige redegjørelse, at regjeringen paa en række punkter har uttalt, at den ikke kan akseptere, hvad der er bragt i forslag, men det er saa at forstaa, at regjeringen ikke dermed har sagt, at dette er et ultimatum. Og naar man faar vite, hvordan de amerikanske myndigheter stiller sig til hvert enkelt av de spørsmål, hvor den norske regjering har indtat et andet standpunkt end det, som har fundet sit uttrykk i overenskomstutkastet, da er det, som hr. Mowinckel uttalte, at man maa ta sit endelige standpunkt. Og det er min forutsætning som hr. Mowinckels,

at før man tar dette endelige standpunkt, som jo kommer til at bli bestemmende for vor skjæbne i stor utstrækning, maa saken bli at forelægge for Stortinget. Selvfølgelig, skulde det være saa, at de amerikanske myndigheter paa alle punkter gir efter for, hvad den norske regjering har uttalt, saa behøver intet at forelægges for Stortinget; men desværre, verden er ikke saa fuldkommen, at man er berettiget til paa forhaand at gaa ut fra dette som det mest sandsynlige.

Jeg skal dernæst si et par ord om spørsmålet om offentliggjørelse av de uttalelser, som er fremkommet her. Jeg er med hr. Mowinckel enig i, at disse uttalelser fra de forskjellige ministre ikke for tiden kan offentliggjøres. Men jeg mener for mit vedkommende, at det maa kunne gaa an, og at det er ønskelig, at samtlige ministres redegjørelser blir trykt som hemmelig dokument for Stortingets medlemmer. Det er dog virkelig saa, at der maa trykkes meget til bruk for Stortingets medlemmer, som man vel kan tænke sig muligheten av, kunde komme for offentligheten. Men med disse redegjørelser er det ikke anderledes end med saa meget andet, som maa forelægges Stortinget, og det forekommer mig, at disse redegjørelser er av en saadan betydning, at man maa kunne begjære dem forelagt saaledes, at man har tilstrækkelig tid til at se nærmere på dem. Det er mulig, at man da helst bør utelate enkelte ting, som er av mere ræsonnerende art; men navnlig hvad der er av faktiske redegjørelser i disse fremstillinger er av saa vegtig indhold, at jeg mener det bør trykkes og komme omkring til Stortingets medlemmer. Mig er det navnlig om at gjøre, at den redegjørelse, som provianteringsministeren gav med hensyn til vor forsyning med fornødenhetsartikler av forskjellig art, kan bli trykt, saaledes at man ikke blot skal sitte tilbake med det almindelige indtrykk, at det er daarlig eller meget betænkelig fat med os, men at man ogsaa kan faa præcisert nærmere for sig selv, hvordan forholdet er i de forskjellige retninger. Det er ikke nogen givet at kunne holde fast ved alle disse tal; men jeg tror, vi kan ha godt av, om vi ikke kan offentliggjøre dem, at indprente os dem og ha dem til rettesnor for vor optræden. Jeg skal dog ikke nærmere gaa ind paa disse forskjellige ting; jeg mener altsaa, at debatten om disse anliggender helst bør utstaa til en senere leilighet.

Jeg skal endelig kun komme med en uttalelse. Det blev av provianteringsministeren fremholdt, at ved en enkelt leilighet, som han nærmere dvælte ved, var der vist en mistillid fra den engelske ministers side likeoverfor vore autoriteter, som han oppfattet som en fornærmelse. Jeg kan være enig i, at det er en optræden, som gir god grund til at overveie, om ikke stillingen er ekstraordinær; men jeg mener ogsaa, at man da skal opta til nøie prøvelse hos sig selv, om man ikke paa nogetsomhelst punkt, ved nogetsomhelst forhold positivt eller negativt har git anledning til mistro overfor vort land. Det mener jeg, man ogsaa skal overveie, og jeg er bange for, at naar vi ser

tilbake paa vort lands politiske historie og særlig vort forhold til de fremmede magter i løpet av de siste par aar, saa er det ikke paa ethvert punkt saa klart og greit det standpunkt, som vi har indtat, at vi tør si, det er uten al grund, naar man nærer mistro til os. Det er, tror jeg, det spørsmaal, som man ialfald bør gjøre sig selv. Og det spørsmaal, som man videre bør gjøre sig selv, det er: Har vi nogen anledning til fremtidig at stille os saaledes, at man med mindre grund kan nære mistro til oss?

Præsidenten: Den vanlege møtetidi er ute, men præsidenten gjer framlegg um, at me held paa utyver i alle fall til kl. 9, so me kann verta ferdige med denne saki.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Konow: De uttalelser, som provianteringsministeren der kom med, var saa mørke og det hele billede av vor fremtid, hvis vi ikke fik en overenskomst, av den karakter, at Stortinget engang maa ha anledning til at se disse forslag, som er kommet fra Amerika, og det svar, som er git fra vor regjering, se det nøie igjennem og tænke over, hvordan disse forhandlinger virkelig staar. Det faar Stortingets medlemmer ikke nogen greie paa efter min mening, hvis de ikke faar se War Trade Board's forslag, saaledes som det senest var redigert efter den foreløbige konferance med Amerikakommissionen, og vor utenriksministers og dermed regjeringens svar punktvis paa det forslag, som War Trade Board der har fremsat. Kun derved kan man faa et virkelig indblik i, hvordan forhandlingerne staar, og faa se punkt for punkt, hvad regjeringen mener man ikke kan akseptere, og hvad den mener man kan akseptere med forandringer. Utenriksministerens redegjørelse var bra nok; men man faar det ikke klart ved den alene, og jeg vil gjenta, hvad hr. Hagerup Bull sa, at dette utenriksministerens svar var sendt, uten at det var forelagt os paa forhaand. Der var tat standpunkt. Jeg klandrer ham ikke for det; men det er et faktum, at vi ikke paa forhaand har hat anledning til at gjennemgaa punkt for punkt, hvad der kunde aksepteres, og hvad ikke, eller hvilke forandringer der burde gjøres. Saa engang maa da Stortinget, før svaret gis, ha anledning til at se det igjennem, hvis det skal kunne ta det endelige standpunkt: Skal der overhodet opnaaes en overenskomst eller ikke? Og efter det mørke billede vi fik idag av provianteringsministeren har det en betydning for vort land, som jeg tror ingen av os bør undervurdere. Vi bør ikke ta det let. Vi bør ikke ta det saadan, at vi bare aksepterer det, som det foreligger, uten at tænke videre paa det. Jeg er enig med hr. Mowinckel i, at endnu er ikke tiden kommet, før vi faar det endelige svar, men det kan hände, at det svar maa avgjøres noksaa hurtig, og dagene er kostbare for Norge, de er ikke saa kostbare for

Amerika, det har ikke den betydning for Amerika, om det forhales eller træneres, men for os har det betydning. Det maa da være forutsætningen, hvis man skal vente med at faa den avgjørende debat om disse ting her i Stortinget til klargjørelse av hele stillingen med fremholdelsen av de synsmaater, som naturligen vil finde sine talsmænd fra de forskjellige sider av salen, at Stortinget ogsaa faar anledning til at dømme om saken, før den endelig avgjøres, saaledes at ikke det blir avgjort paa forhaand, og at man kun har den efterfølgende kritik; for som sagt det er sandt dette, som hr. Hagerup Bull sa, at vi hadde ingen anledning til enstemmig at akseptere regjeringens forslag eller regjeringens standpunkt likeoverfor War Trade Boards forslag; men hvad vi fik os forelagt, det var det svar, som skulde gives paa Nansens sidste telegram, det blev diskutert, og der var delte meninger om forskjellige punkter. Der blev fremsat forslag om et punkt, som blev nedvotert.

Jeg er fremdeles enig med hr. Mowinckel i, at man ikke nu kan offentliggjøre disse dokumenter. Man bør ikke offentliggjøre provianteringsministerens redegjørelse, den er altfor trist. Den er saadan, at man kan ikke gjøre det. Der vil opstaa panik. Og at man heller ikke offentliggjør disse dokumenter, dette War Trade Boards forslag med det svar, som utenriksministeren har git, før man faar det endelige svar og det endelige standpunkt fra det norske storting. Da først er tiden kommet. Men Stortinget bør ha anledning til at se paa saken i hele dens sammenheng, før det tar standpunkt. Hvad det staar paa - ja for mig staar det saa, at det er to spørsmaal, hvorom Nansen i gjentagende telegrammer - ikke bare i det sidste, som det blev fremholdt av en æret taler, men i gjentagende telegrammer har sagt, at han har fremholdt regjeringens standpunkt, men Amerika, War Trade Board har ikke villet gaa ind paa det, og han tror heller ikke, at de vil gaa ind paa det - det er dette kildne spørsmaal om fordelingen av de forskjellige sorter av fisk, av de 48000 ton, og det med hensyn til kontrollen. Det er de to spørsmaal, som jeg antar blir de brændende. Men det kan vi jo diskutere nærmere, naar det foreligger klart her for forsamlingen; for der kommer Tyskland med. Der kommer det med, at det er sagt og lovet paa en maate til den tyske minister, at Tyskland skulde faa disse forskjellige kvanta, disse 10000 ton karbid, disse 15000 tons av det ene og det andet, og at Tyskland skulde faa 48000 ton fisk fordelt med saa og saa mange tusen ton hermetik, saa og saa mange tusen ton med klipfisk og tørfisk. Naar Tyskland engang har faat et slikt løfte om det, saa er det vanskelig for Norge at gaa med paa det krav, som nu kommer fra ententen. Det var kanskje noksaa rimelig, at man vilde sikre sig, at den tyske minister ikke følte uvilje ved overenskomsten med Amerika, det er kanskje forklarlig, men jeg tror, det var en farlig retning, man dengang tok i vor utenrikspolitikk. Det er min mening om det. Og likedan med kontrollen er det et meget vanskelig spørsmaal. Nu med hensyn til den

opfatning, som blev gjort gjældende av den ærede provianteringsminister om, hvor litet hensynsfuldt ententen hadde opført sig, da er det vist sandt, de har været haardhåndt, men jeg er ogsaa enig med hr. Hagerup Bull i, at vi faar se paa tingen, om kanske vi har indgydt dem saa megen tillid, som vi burde indgyde dem, om vi altid i vore handlinger har holdt den kurs, som de efter deres hele opfatning av forholdet kanske har kunnet føle sig fristet til at lægge som maalestok for den optræden som de ønsket av os. Det er sikkert det, at de ikke har tillid til vor utenriksledelse efter det, som provianteringsministeren har uttalt. Det tror jeg, man maa kunne fastslaa, og det kan nok tildels være vor egen skyld. Under forudsætning av, at Stortingets medlemmer faar anledning til at se igjennem disse dokumenter, saavel War Trade Boards forslag som utenriksministerens punktvis utførlige gjennemgaaelse, at vi faar anledning til at diskutere det, før det endelige standpunkt tages, har jeg været enig i, at man ikke bør fortsætte iaften, men utenrikskomiteen kan ikke her ta ansvaret alene, det er umulig, det er for stort, det er for skjæbnesvangert den avgjørelse, som skal tages, til at man kan overlate det til de 17 mand i utenrikskomiteen. Jeg tror, de bør vægre sig ved at ta det ansvar.

Statsraad Stuevold-Hansen: Først et par ord i anledning av hr. Castbergs bemerkninger om De-No-Fa's beholdning og priserne der. Jeg har ikke noget synderlig kjendskap til, hvordan papirerne stiger og falder, jeg har andet at tænke paa, saa jeg kjender ikke saa nøie til, hvorledes De-No-Fa papirer har sunket og steget i længere tid, men jeg har hørt, at de har steget meget betydelig i den senere tid - av hvilken grund er ikke godt at vite, men den stigning i papirerne har ialfald ingen indflydelse hat paa skjønnet. Jeg vet med bestemthet, at skjønsmændene har gaat frem efter de nøiagtigste undersøkelser, og de har faat alle de oplysninger, som har kunnet konstateres og fastslaa, hvad det virkelig har kostet fabrikken at skaffe sig raamaterialer, hvad det har kostet den at producere sine produkter, og paa det grundlag er skjønnet avsaagt. Jeg skal la være naturligvis at uttale mig om, hvorvidt vi har maattet betale meget eller litet, men vi har ialfald i departementet ikke gaat ut fra at vi vilde slippe billigere fra det, end vi har gjort, mens paa den anden side vistnok Denofa's folk har ment, at de skulde faa adskillig mere, ialfald har de paastaat det.

Jeg er blit anmodet underhaanden om at gi en liten oplysning om, hvordan det forholder sig med bruken av fisk her i landet iaar i forhold til tidligere aar, og hvad der er gjort for at faa folk til at bruke mere fisk. Jeg skal ganske kort gi nogen oplysninger om det. I de sidste tre maaneder, det vil da si praktisk talt siden rationeringen begyndte, har forbruket av fisk indenlands steget ganske overordentlig. Vi kan si, at for flere fiskevarers vedkommende er det steget med flere hundrede procent.

Hvorvidt det skyldes foranstaltninger fra departementets side helt eller delvis, skal jeg la være usagt. Väsentlig beror det naturligvis paa, at folk har hat mindre av andre ting at spise. Fra departementets side er det forsøkt med at gi folk opplysninger om, hvordan fisken skal brukes, og ved at sende ut ret og slet handelsreisende, dygtige folk som har gaat ledige, omkring til provianteringsraadene, er det lykkes os at faa øket fiskekjøpet fra provianteringsraadene ganske betydelig. Det viste sig, at provianteringsraadene i stor utstrækning, ialfald paa de kanter av landet, hvor man ikke var meget vant til at bruke fisk overhodet, ikke hadde nogen rede paa, hvor der skulde kjøpes fisk, tiltrods for at raadene hadde faat mangfoldige cirkulærer og skrivelser om, hvordan det skulde gjøres; de hadde vist ikke læst dem. Jeg skal komme med nogen faa tal, som viser forskjellen. Mens der ifjor i de første tre maaneder blev solgt til indenlandsk forbruk 4 400 tønner fetsild, er der iaar i de samme tre maaneder solgt 13 650 tønner. Ifjor blev der solgt av storsild i det samme tidsrum 5 800 tønner, iaar 9 200 tønner. Vaarsild ifjor intet, iaar 188 tønner. Av salt fisk er der solgt omkring 60 000 kg. mere end ifjor, av klipfisk omtrent 500 000 kg. mere end ifjor og av tørfisk omtrent 140 000 kg. mere end ifjor. Der er altsaa en paatagelig stigning i fiskeforbruket, og det er at haabe, at det yderligere kan øke; det maa ske, hvis vi skal kunne rimelig komme os frem, selvom vi faar en overenskomst med Amerika. Brancheavtalerne vedrører naturligvis ogsaa for endel mit departement. Jeg har ikke noget kjendskap til, hvordan det er for industriens vedkommende. Jeg ser det saa, at de enkelte forretningsmænd i forhold til sin indførsel blir stillet saa, at de maa ha licence hos den engelske regjering til indførsel fra vedkommende fremmede land, og de maa ha licence hos os til indførsel, og de maa ha vor sanktion av fordelingen. Med de grundlinjer for øie tror jeg, saken kan ordnes, skjønt den naturligvis har mange sider, som ikke er smakelige. Hvorvidt den norske regjering har optraadt, saa den ikke tilkommer tillid, det skal jeg naturligvis for mit vedkommende ikke indlate mig noget særlig paa. Jeg kan kun si, at jeg kjender ikke til nogen optræden, som skulde berettigje fremmede legationers folk til at optræ paa den maate, som de oftere optrær paa likeoverfor det departement, jeg har med at gjøre. Jeg kjender ikke til noget efter den erfaring jeg har.

Saa skal jeg rette en liten feil, som det blev oplyst, at jeg var kommet med, og som nu ikke betyr saa svært meget. Det er ikke bare 2 000 tønner, vi har skaffet Dhakars befolkning, det var 2 000 tons, 20 000 tønner mel, som vi har maattet avstaa paa den maate.

Præsidenten: Korkje statsministeren eller utanriksministeren kan vera til stades; dei er upptekne med ein konference. Under dei høvi vil præsidenten beda talarane aa vera so korte som moglegt. Ein er komen nokso langt inn paa realiteten, og skal ein halda fram paa denne

maaten, maa præsidenten fyreslaa, at me sluttar og held fram med saki i morgon. Præsidenten hadde tenkt aa foreslaa, etter det som ligg fyre, at meldingi fraa utanriksministeren vart prenta og send til repræsentantarne som konfidentiel melding, statsraad Stuevold-Hansens og statsraad Prytz's foredrag vert mangfalda i maskinskrivne avtrykk og lagt ut i lagtingssalen til gjenomsyn, og at ein so seinare kom tilbake til saki her i Stortinget. Præsidenten vil ikkje paa det noverande standpunkt gjera noko framlegg, men berre slaa paa det og beda dei talarar, som kjem etter aa vera so stutte, som raad er.

Castberg: Jeg mener, at vort folk har krav paa at faa rede paa, hvordan stillingen er, den nød som truer, og jeg mener derfor, at en beretning om tilstanden i store træk, slik som den er levert av provianteringsministeren, er det en likefrem pligt at meddele vort folk. Jeg kan være enig i, at der er benyttet enkelte uttryk i provianteringsministerens redegjørelse, som han muligens ikke vilde ha brukt, hvis den skulde offentliggjøres, og jeg vil derfor ikke inherere(?), at denne redegjørelse i sin helhet offentliggjøres; men hvad jeg ikke kan tænke mig, at et eneste medlem av denne forsamling ved nærmere overveielse vil kunne motsætte sig, det er, at vort folk faar rede paa, hvordan stillingen er. Det var rigtignok nævnt, at dette billede er saa trist, at det av den grund kunde være betænkelig at offentliggjøre det. Ja, er dette billede av, hvordan det sandsynligvis vil komme til at stille sig, trist, hvori jeg kan være enig, hvordan blir det da, naar realiteten kommer? Tror man, man kan forholde vort folk kjendskap ogsaa til den, naar nøden er inde? Det er undertiden, forekommer det mig, at man taler, som om vort folk var børn, som man ikke kan sætte ind i stillingen som den virkelig er! Hensynet til andre magter kan gjøre det betænkelig at offentliggjøre baade det ene og det andet; men hensynet til vort eget folk skulde ikke gjøre det betænkelig at offentliggjøre dette - tvertimot. Det er sandt, som det er sagt underhaanden til mig av provianteringsministeren, da jeg nævnte dette for ham, at det er bedre, at der kommer en utførlig officiel beretning fra vedkommende departementet end at aviser leverer mere eller mindre misforstaaede og misvisende redegjørelser. Regjeringen selv, Stortinget og landet er tjent med og ikke alene tjent med, men det er nødvendig, at en beretning om disse forhold kommer frem i autoritativ form og som aldeles korrekte meddelelser. Jeg er ikke i tvil om at dette er provianteringsministerens egen opfatning - jeg kan ikke tænke mig, at det ikke er hans opfatning - og jeg vil henstille til ham at sørge for, at den meddelelse, hvad realiteten angaar, som han har git Stortinget her, ikke blir forholdt vort folk. Jeg mener, det vilde hevne sig i realiteten - jeg tænker ikke paa politiske følger av dette, at man forholder dette, det er for mig underordnet, at det vækker skuffelse og uvilje, hvis vort folk faar

følelsen av, at det holdes utenfor, hvad der virkelig passerer, naar det kan meddeles uten risiko for landets utenrikspolitiske stilling; men jeg tænker paa selve realiteten av den ulykke, som her er bebudet, hvis vi ikke faar overenskomst med Amerika, og at det skal komme uforberedt over vort folk, det gaar ikke an. Jeg har grund til at tro, efter hvad der er passert i utenrikskomiteen, at denne opfatning er ogsaa noksaa almindelig, og specielt at den deles av den ærede repræsentant, som for øieblikket beklæder præsidentstolen, og jeg gjentar denne henstilling.

Med hensyn til statsraad Prytz's redegjørelse, saa er jeg enig i, at den indeholder ting, som er formet slik og at den ogsaa efter sit indhold paa sine punkter er slik, at det vilde være uheldig at offentliggjøre den, og jeg vil ogsaa si, at den var præget av en aand, som kanske kan passere her i Stortinget, men som jeg tror vilde vække temmelig stor forbauselse utover landet, særlig hvis det var belagt med den slags eksempler, hvorav det mest drastiske maatte tages tilbake paa stedet.

Jeg vil iøvrig bare ha fastslaat i tilslutning til uttalelser, som er faldt fra andre medlemmer av utenrikskomiteen, at naar hr. Mowinckel benyttet det uttryk, at utenrikskomiteen enstemmig hadde været med regjeringen om, at det, som forelaa fra Amerika, ikke kunde akcepteres, saa er det ikke min mening at si, at det ikke var korrekt; men det kan misforstaaes. For utenrikskomiteen fik disse spørsmaal for sig, da det var et fait accompli. Det er regjeringen, som har sagt og underrettet minister Nansen i telegram paa telegram om, at det kan ikke akcepteres og det kan ikke akcepteres, og saa kommer regjeringen efterpaa i utenrikskomiteen og meddeler komiteen, at dette blev gjort, og det, som blev forelagt komiteen da som et utkast, det var dette, som utenriksministeren her læste op, og som nærmest var et resume av det, som allerede var skedd, nemlig at det og det ikke kunde akcepteres. Og naar det i en anden forbindelse var sagt, at utenrikskomiteen stod bak dette, saa vil jeg ogsaa gjøre mine medrepræsentanter opmerksom paa én ting til, nemlig at der var den opfatning, - og det var en opfatning, som ikke blev hævdet fra et enkelt hold alene i komiteen, - at det visselig hadde været heldigere, om man istedetfor i telegram paa telegram, hvorved uke er gaat efter uke, at si bare "det kan ikke akcepteres" og "det kan ikke akcepteres", hadde virkelig forsøkt at utforme positive forslag, som kommissionen derover hadde kunnet holde sig til, positive kompromisforslag. Jeg skal nævne et eksempel paa, hvad jeg mener. En av de to poster, som Nansen særlig har sagt, det var umulig at faa forandret i Amerika, var, at man ikke skulde kunne utføre til Amerikas fiender nogen varer, som var producirt ved hjælp av artikler, som var mottat fra Amerika. Der har utenriksministeren instruert Nansen om, at der skal svares, at man ikke kan akceptere dette, man kunde bare negte at utføre til Amerikas fiender det, som er producirt

ved hjælp av al redskaper o.s.v., som er indført, efterat overenskomsten med Amerika er avsluttet. Dette er jo to saa vidt fra hinanden staaende opfatninger, at her maa der være plads for et kompromis - ganske som da det gjaldt fiskeavtalen i sin tid med England, hvor vi ogsaa først forlangte, at det øieblik skulde være avgjørende, da overenskomsten blev truffet, men hvor det kompromis blev sluttet, at al redskap osv, som var indført, efterat krigen hadde begyndt, skulde ansees som klausulert. Her er adgang for det kompromis, at al redskap osv, som er indført fra Amerika, efterat Amerika er kommet i krig, skal virke paa den maate. Jeg mener, at hvis man overhodet skal kunne tænke sig, at disse forhandlinger i en nogenlunde overskuelig fremtid skal føre frem, saa kan man ikke fortsætte i det uendelige og det uendelige med bare at si: det kan ikke akcepteres og det kan ikke akcepteres. Der er enkelte punkter her, hvor utenriksministeren har forsøkt at formulere et forslag, men i de allerfleste punkter er det bare dette: kan ikke akcepteres. Jeg nævner dette, fordi jeg mener, at naar man ser forstaaelsesfuldt paa saken og med et virkelig ønske om at faa en overenskomst istand, som jeg gaar ut fra er tilstede paa alle hold, saa er dette memorandum, som er kommet fra Amerika, ikke slik, at det indbyder til en steil avvisning. Det er ikke formet paa den maate, at det ikke indbyder til kompromis, til forhandling om at finde mellemformer, saa man kan komme til enighet - det er ikke steilt paa det ene eller det andet, men det aapner adgang til at finde noget, som ligger midt mellem, og skal det fortsætte med, at man skal la Nansen være uten nærmere instruks om det positive, som kan bydes, men bare si: nei, nei, nei, hvis det skal fortsætte paa den maate, saa kan vi risikere, at disse forhandlinger, som nu har gaat i maanedsviis, vil være i maaneder fremdeles. Jeg er selvfølgelig enig i, at Stortinget maa faa adgang til indgaaende at drøfte og ta sit standpunkt til denne sak, forinden den endelig avgjøres, og jeg forstaar jo, at for øieblikket er tiden praktisk talt ikke inde til det; hverken utenriksministeren eller statsministeren er tilstede; bare den grund hindrer det. Men selvfølgelig maa det tidspunkt komme. Saa vil jeg sluttelig bare henstille til præsidenten - der er skedd henstillinger til mig underhaanden om at foreslaa det, men jeg vil henstille til præsidenten, at statsraad Prytz' og statsraad Stuevold-Hansens redegjørelser dog ialfald trykkes og omdeles til medlemmerne. Naar man har kunnet gjøre det med et diplomatisk aktstykke som utenriksministerens redegjørelse, saa forekommer det mig besynderlig, at man ikke skulde kunne vise saa megen tillid til Stortingets medlemmer, at det samme kan ske med disse redegjørelser om forholdene i vort eget land, som statsraad Prytz og statsraad Stuevold-Hansen har omhandlet. Dette at lægge det ut i lagtingssalen er hverken helt eller halvt. Jeg vil henstille, at alle disse redegjørelser trykkes og omdeles til repræsentanterne og selvfølgelig i forbindelse

dermed War Trade Boards forslag.

Præsidenten: Den siste talaren har kome inn paa realiteten i si heile breidd, og dette finn præsidenten heilt utilraadelegt, daa baade statsministeren og utanriksministeren ikkje er til stades. Debatten bør avgrensast til, paa kva maate representantane skal verta kjende med dokumenti, anten det skal skje ved prenting og utdeiling til representantane eller paa den maaten som præsidenten hev slege frampaa um. Til so lenge held præsidenten paa sin maate. Elles vil præsidenten som representant segja seg heilt samd med Castberg i det, at provianteringsministeren bør gjeva ei autentisk melding til det aalmenne folk um høvi i vaart land.

Med lov av dei talarane som kjem etter, gjev eg Mowinckel ordet til ei kort ording.

Mowinckel: Jeg vil henstille til præsidenten at foreslaa, at forhandlingerne utsættes til imorgen kl. 10. Nu er trods de uttalelser, som fra enkelte hold er faldt om, at man ikke burde ta realitetsdebat, denne i fuld gang, og jeg agter, naar jeg næste gang faar ordet, at indlate mig paa realiteten. Castbergs foredrag var et bredt realitetsforedrag, og jeg agter at svare paa det.

Bratlie: Jeg er enig i, at vi ikke kan undgaa at komme til en debat om sagens realitet. Men jeg antar ogsaa, at herrerne her i salen har indtryk av, - jeg har det indtryk som medlem av utenrikskomiteen og jeg tænker, at de andre medlemmer af denne forsamling i mindst likesaa høi grad maa have samme indtryk, - at vi ikke, hvad selve de faktiske omstændigheder angaar, har et saa klart og overskuelig grundlag at bygge paa, at enhver representant for sig kan være færdig til en realitetsdebat nu strax. Jeg skulde derfor tro, at det vilde være rigtig, at præsidenten foreslog, at de meddelelser, som er fremkommet fra utenriksministeren, provianteringsministeren og chefen for industridepartementet, blir trykt og omdelt til Stortingets medlemmer, og at saken samtidig blir utsat til behandling i et senere møte, naar representanterne har hat anledning til at sætte sig ind i disse dokumenter. Præsidenten vil muligens erindre, at det var debat om dette møte i utenrikskomiteen for nogen dage siden; der var det endel herrer, som bragte frem, at dette burde være et møte for aapne døre, for at man deri kunde gi folket oplysning om grunden til, at vi endnu ikke er kommet til nogen overenskomst med Amerika. Jeg uttalte mig ikke dengang i den retning; jeg var nemlig enig i, at man burde sætte dette møte for lukkede døre, forat vedkommende ministre først kunde uttale sig uten nogetsomhelst andet hensyn end det at lægge saken greit og fuldstændig frem for alle medlemmer af Stortinget. Men det var rigtignok ikke min forudsætning, at mødet skulde afholdes nu, før regjeringen egentlig havde noget at meddele. Det blev udtalt i komiteen af utenriksministeren, at det vel ikke

var tidspunktet til at lægge saken frem her i salen, før regjeringen havde modtaget det svar, som den hver dag ventet fra Nansen. Regjeringen selv hadde ikke rede paa, hvad det var for uoverensstemmelser, som endnu bestod mellem War Trade Board og de norske forhandlere, men det syntes den maatte bringes paa det rene, før man bragte saken frem til debat i Stortinget. Og deri var jeg enig. Det har derfor overrasket mig litt, at saken er slaat op paa kartet til behandling her i eftermiddag. Jeg synes, det hadde været rimelig, at man hadde ventet, til det, som endnu er uklart ved sagen, var kommet paa det rene. I dette øieblik er vi endnu mere usikre, end vi var i komiteen, fordi utenriksministeren i sit foredrag i eftermiddag har oplyst, at han igjen har faat et ændret eller nyt utkast fra Amerika. Jeg kjender ikke til, hvad det indeholder, og formodentlig ikke andre heller; det er derfor klart, at det er vanskelig for os at debattere om realiteten nu. Jeg tror da, det vil være ønskelig, at præsidenten foreslaar saken utsat til behandling i et senere møte, efterat vi har faat alle de dokumenter, som nu foreligger, og som kommer til at foreligge i de nærmeste dage, omdelt til Stortingets medlemmer. Da vil vi ha det nødvendige grundlag at bygge paa, men uten det synes jeg, at denne debat bli noksaa usikker og svævende. Dette er en av de ting, jeg vil der bemerke. Desuten vilde jeg gjøre den bemerkning, som forøvrig ogsaa er gjort av flere andre talere, at konference med utenrikskomiteen ikke har fundet sted, før regjeringens standpunkt allerede var taget ligeoverfor de krav fra Amerikas side, som er fremkommet efter vor note af 2den februar. Der kan være meget, som forklarer, at saa er skedd. Det var i paasken, at regjeringens svartelegrammer blev sendt, og bare deri ligger der naturligvis en rimelig forklaring. Men i det store og hele maa man vel trods dette være enig om, at hvis utenrikskomiteen virkelig skal ha nogen betydning, saa maa der konfereres med den i alle vigtige spøragsmaal, før de avgjørende standpunkter tas. Bagefter er det forsent at høre dens mening, hvis man overhodet vil lægge nogen vegt paa den. Det kan lidet nytte, naar et standpunkt allerede er tat, og regjeringen har engagert sig, saa den ikke kan gjøre nogen ændring forsaavidt, at komme til utenrikskomiteen og snakke om redaktionen av et eller andet senere svar under disse forhandlinger; komiteen vil da staa helt uten indflydelse paa og ansvar i anledning af selve realiteten, idet den ikke har kunnet give sit raad paa et tidspunkt, da det kunde være af betydning. Senest har vi altsaa faat se et utkast fra Amerika - eller ændringer i et tidligere utkast, som regjeringen allerede har standpunkt til, og nu venter vi svar fra Nansen paa det, som regjeringen har udtalt. Naar det er kommet, og vi alle har faat den orientering, som det vil give synes jeg, det er naturlig, at der først holdes et møte i utenrikskomiteen, hvis det er nødvendig, og at derefter hele Stortinget faar anledning til at uttale sig om sagens realitet i et nyt møte - ikke

imorgen, men naar man har faat ordentlig grundlag for en realitetsdebat. Hvis præsidenten ikke er enig i dette, vil jeg selvfølgelig forbeholde mig at uttale mig om realiteten nu, da jeg har ordet, i dette møte.

Præsidenten: Det er ulike meiningar um dette spursmaalet, etter det ein hev sagt præsidenten, og baade utanriksministeren og statsministeren bør faa høve til aa tala um det. Præsidenten vil daa gjera framlegg um, at den vidare dryfting av dette spursmaalet og dei andre saker paa kartet stend ut til i morgen fyremiddag kl. 10. Det er daa meiningi, at møtet vert sett for stengde dører.

Michelet: Er det ikke for knap tid, naar dokumenterne skal legges ut og gjøres tilgjengelige for repræsentanterne? Jeg foreslaar, at debatten utsættes paa ubestemt tid.

Mowinckel: Jeg vil henstille til præsidenten at ændre sit forslag derhen, at saken utsættes til et senere møte, og at utenriksministerens meddelelse trykkes og omdeles paa samme maate som sidst, og at forøvrig provianteringsministerens og industriforsyningsdepartementschefens uttalelser utlægges i Lagtinget. Jeg kan nemlig ikke slutte mig til forslaget om, at de to trykkes. Jeg tror, det vil indebære for stor risiko, og naar alle Stortingets medlemmer faar anledning til at gjøre sig bekjendt med det, mener jeg, det maa være nok. Jeg tror, der bør gaaes frem paa den maate, som jeg her har antydnet som den rigtigste.

Aaen: Jeg bad om ordet isted for at slutte mig til den henstilling, som er kommet fra andre talere, om at samtlige 3 meddelelser, som vi har faat i eftermiddag, blir trykt, og at den videre behandling av saken utstaar, indtil de dokumenter foreligger, saa alle Stortingets medlemmer har faat anledning til at sette sig ind i det. Først da har man et sikkert grundlag for en realitetsdebat. Jeg vil henstille til præsidenten at ændre sit forslag i den retning.

Castberg: Jeg slutter mig til de uttalelser, som faldt fra hr. Aaen; jeg synes, det er en for vidtdreven nervøsitet, at man ikke skal kunne trykke og utdele til Stortingets egne medlemmer en beretning om, hvordan tilstanden i landet er. Man faar da stole saavidt meget paa diskretionen. Nu har man latt trykke og omdele utenriksministerens redegjørelse. Det er meget beklagelig naturligvis, om den skulde bli offentlig kjendt; men det gjælder ikke mere disse dokumenter end den redegjørelse. Jeg vil ogsaa henstille til præsidenten at ta med de to redegjørelser.

Hagerup Bull: Jeg slutter mig til uttalelserne fra de to sidste ærede repræsentanter. Jeg mener, at det ikke godt

kan forlanges engang av Stortingets medlemmer, at de skal kunne ta standpunkt til disse spørsmål, naar de ikke har had den gode anledning til at sætte sig ind i sakerne, som først fremkommer ved, at man i ro og mak kan sitte og studere redegjørelserne. Det er i virkeligheten en fornægtelse av selve nødvendigheten av parlamentarisk behandling av disse saker, hvis man siger, at disse dokumenter ikke kan trykkes. Vil man bringe dem ind for Stortinget, faar man ogsaa sørge for, at Stortingets medlemmer fuldt ut kan tilgodegjøre sig disse redegjørelser. Og jeg vil bare sige, at hvis præsidenten ikke vil forandre sit forslag derhen, at samtlige tre redegjørelser trykkes og omdeles som hemmelig dokument til Stortingets medlemmer, tillater jeg mig at fremsætte saadant forslag.

Sparre: Her er talt om offentliggjørelse av de redegjørelser, vi idag har faat. Jeg er fuldstændig enig i, at saaledes som redegjørelserne fra utenriksministeren og statsraad Prytz er avgit, eigner de sig ikke til offentliggjørelse. Hvad statsraad Stuevold-Hansens foredrag angaar, saa mener jeg, at det bør offentliggjøres med undtagelse av enkelte episoder. Det maa jo kunne overlates til statsraaden at ta ut de episoder, som angaar vort forhold til utlandet, og som ikke bør komme til offentlighetens kundskap. Men jeg er fuldstændig enig med de herrer, som her har uttalt, at den kundskap til vort lands virkelige stilling nu, som vi har faat ved at høre statsraad Stuevold-Hansens foredrag, bør komme utover hele landet. Det er jo ikke nok dette, at offentligheten har faat meddelelse om, hvor store kvanta vi har - det har den allerede faat -; men enhver har vist ved personlige erfaringer kunnet overbevise sig om, hvilke misforstaaelser disse meddelelser gir anledning til, naar de tørt og koldt serveres for publikum. Men ved statsraad Stuevold-Hansens indgaaende redegjørelse og ved hans bemerkninger faar man jo et tydelig og greit begrep om, hvorledes forholdet er. Alene fuldt kjendskap til, hvordan det staar til, alene det vil kunne bibringe folk begrep om, at man maa være sparsommelig, at man maa være nøiagtig, at man maa følge alle de regler, som gives av myndighetene o.s.v. Man kan ikke forlange det av folk, med mindre de faar et fuldt og klart begrep om stillingen, saa jeg maa holde paa, at statsraad Stuevold-Hansens foredrag i alt det væsentlige, det, som angaar vor indre stilling, offentliggjøres. Det vil jeg foreslaa.

Hr. statsraad Prytz kom jo ind paa en hel del eksempler paa vort forhold til ententen. Jeg har ikke rigtig forstaat hensigten med det her iaften. Vi staar jo midt oppe i forhandlingerne med Amerika og ententen forøvrig, og hvad hans hensigt da er med paa denne maate ensidig at skildre, hvad han mener er overgrep fra ententens side overfor os, forstaar jeg ikke. Det viser sig ogsaa, at hans skildringer var saa ensidige, at de maatte av ham selv paa stedet berigtiges.

Jeg har bare fæstet mig ved en enkelt ting, som kom frem i diskussionen her forøvrig, og det var denne beretning fra minister Nansen om en optræden av en privat forenings repræsentanter over i Amerika. Det blev av hr. Mowinckel karakterisert som utslag av jalousi mellem to norske kommissioner. Men der er jo den store forskjel her, at den ene av disse kommissioner er den norske regjerings og det norske folks utsendinger, og den anden er en privat forenings utsendinger.

Præsidenten: Eg maa beda repræsentanten ikkje koma so inn paa realiteten. Det hev kome framlegg fraa tvo kantar, og so fær tinget sjølv taka avgjersla.

Sparre: Jeg forstaar ikke rigtig præsidenten. Efterat jeg forlangte ordet, har en hel del talere været oppe og talt om offentliggjørelsen m.v.; de har faat ordet foran mig, uagtet de har tegnet sig efter.

Præsidenten: Eg synest, repræsentanten kom svært langt inn paa realiteten, og naar det hev kome fram framlegg, so tinget kann velja, tenkte eg, me kunde gaa til røysting.

Sparre: Hvad er realiteten, hr. præsident? Vil præsidenten, at jeg skal holde op, fordi vi skal begynde igjen senere, en anden gang?

Præsidenten: Me kjem attende til dette spursmaalet ved eit seinare høve.

Sparre: Det er jo endnu ikke avgjort.

Præsidenten: Det skal verta avgjort. Præsidenten vil no brigda sitt framlegg slik, at han fyreslær, at utanriksministeren si greidegjering vert prenta og deilt um til repræsentantarne som løynt dokument. Statsraad Prytz og statsraad Stuevold-Hansen sine fraasegner vert utlagde i lagtingssalen til ettersyn for repræsentantarne i eit naudturvelegt tal maskinskrivne eksemplar. Præsidenten gjeng daa ut ifraa, at Stortinget seinare vil faa høve til aa dryfta realiteten. Men me kann ikkje halda fram med dryftingi no i kveld, daa korkje utanriksministeren eller statsministeren er til stades. Det gjeng ikkje.

Mowinckel: Jeg vil støtte præsidentens forslag til fremgangsmaate, og naar jeg gjør det, saa er det, ikke fordi jeg ikke har tillid til det norske folk, som det har været sagt her, eller fordi jeg vil unddrage det norske folk fra at faa en viden, som det bør ha. Jeg mener, regjeringen bør gi en officiel meddelelse her, og jeg vil henstille til provianteringsministeren, om det ikke vilde være rigtig, eller om nogen skade kan ske ved, at det norske folk faar en slik officiel meddelelse fra provianteringsdepartementet eller den samlede regjering om

landets stilling. Det ser jeg gjerne. Men jeg er ikke enig i, at provianteringsministerens foredrag, slik som det har været holdt her idag, offentliggjøres. Det tror jeg vilde skade i høi grad store og vigtige interesser.

Det var det. Nu foreligger to forslag. Det ene, som præsidenten har fremsat, gaar ut paa, at utenriksministerens meddelelse trykkes og omdeles paa samme maate som tidligere, men at der forholdes litt anderledes med provianteringsministerens og industriministerens. Det er jeg enig i av følgende grunde. Der er en stor forskjell mellem disse tre meddelelser. Utenriksministerens meddelelse er en fortsættelse av den forrige - og ogsaa den er det meningen han skal se i manuskript, før den gaar i trykken - og den indeholder ikke ting, som kan sies at være av risiko for Norge, hvis den kommer utenfor denne forsamling. Det er en objektiv fremlæggen av forhandlingernes gang og, saavidt jeg kunde høre det, intet videre. Jeg har heller intet imot, hvis utenriksministeren deri er enig, at det memorandum, som er kommet fra den amerikanske regjering, og som indeholder disse forskjellige punkter, trykkes og omdeles ogsaa som hemmelig dokument; det tror jeg ikke der er noget i veien for. Derved faar Stortingets medlemmer disse viktigste ting vedkommende forhandlingerne trykt, saa de kan studere dem i ro - memorandummet og det svar, den norske regjering har git paa det. Men hvad nu industristatsraadens og provianteringsstatsraadens foredrag angaar, saa indeholder de begge en hel del meget sterke uttalelser om ententen og ententens indgripen i vort næringsliv. Hvis de kommer utenfor denne sal, vil de i høi grad kunne skade de paagaende forhandlinger og vort forhold til ententen i det hele tat. Der er ikke tvil om det. Og det er ikke, som hr. Castberg sa, fordi jeg ikke har tillid til Stortingets medlemmer - de skal faa anledning til her at høre alt og se det igjennem og studere det saa grundig, som de vil -, men det er fordi et foredrag, som skal trykkes i minst 130 eksemplarer, som skal passere et trykkeri, er det forfærdelig vanskelig at omgaaes med den hemmelighetsfuldhet, som er nødvendig. Det behøver ikke at skyldes en feil fra en stortingsmands side, feilen kan være andensteds, om det kommer ut. Men man skal huske paa, hvad tid man lever i, og at alle magter har sine fingre ute, hvor de kan komme til, for at faa fat i det, som sker, og dette er noget av det, de helst vil vite. Saa skulde vi her i Norges Storting begaa en saadan uforsigtighet, at vi kunde risikere - selv om det bare er en risiko -, at disse ting kom ut, at det blev bekjendt for den engelske gesandt, at her har to medlemmer av den norske regjering fremlagt ting, som i høieste grad stiller Englands og ententens optræden likeoverfor os i et ugunstig lys. Jeg spør, om slikt gaar an? Jeg vil si, at jeg synes dette er saa farlig, at hvis hr. Hagerup Bull fastholder dette forslag, vil jeg be om, at begge forslags behandling utsættes til imorgen formiddag, naar statsministeren og utenriksministeren er tilstede.

Utenriksministeren sa til mig, at det bør ikke være tale om at trykke statsraad Prytz's foredrag. Det var hans opfatning, og saa skulde vi i en sildig aftentime gaa hen og beslutte, at disse foredrag, som indeholder slike ting, skal trykkes! Nei, de, som foreslaar det, kan virkelig ikke ha nogen oversigt over, hvorledes vor stilling idag er i disse forhandlinger, og hvorledes situationen er i det hele tat, ellers vilde de ikke kunne ta ansvaret for et saadant forslag. Det er min opfatning av det. Jeg anbefaler præsidentens forslag.

Wefring: Det var egentlig ikke om dette spørsmaal, jeg hadde tænkt at ta ordet; men naar jeg nu er kommet tilorde, vil jeg gjøre nogen ganske faa bemerkninger. Jeg vil slutte mig til de henstillinger, som er skedd til provianteringsministeren, om at ta under overveielse, hvorvidt det ikke er rigtig i en eller anden form, ved et kommuniké, at gi meddelelse om vor status paa matforsyningsomraadet. Jeg tror, det er nødvendig, at folk faar øinene op, og jeg synes, jeg har litt erfaring for, at ikke alle endnu ser sandheten i øinene. Jeg kan ikke skjønne, det kan være det mindste risikabelt. For det første kan man regne sig til adskillige av disse tal, og jeg er ikke i tvil om, at de, som interesserer sig for det paa den anden kant, kan skaffe sig de fornødne opplysninger. Dernæst vil jeg slutte mig til, hvad hr. Mowinckel nu uttalte. Jeg synes, det er den rette fremgangsmaate, at vi faar anledning til at læse det i maskinskrevne eksemplarer. Jeg er ogsaa enig i, at i den form, foredragene blev holdt, bør det holdes absolut indenfor disse mure.

Peterson: Jeg frafalder ordet.

Buen: Jeg frafalder ordet.

Hans Hansen: Jeg er enig i, at man bør utsætte behandlingen av denne sak idag. Der var dog et spørsmaal, som jeg synes det vilde være heldig at ha paa det rene som resultat av denne lange debat, og det var at faa klarhet over et forhold, som jeg ialfald for øieblikket ikke er fuldt klar over. Der blev her, fra et par hold ialfald, bedyret, at der ingen utenrikskomiteen var enstemmighet om at sende et avslag paa, hvad Amerika krævet. Det blev antydnet av hr. Castberg, at det kunde misforstaaes. Jeg tror, det vilde være heldig at faa klarhet over det. Er det saa, at regjeringen har tat dette skridt helt paa egen haand uten utenrikskomiteens konsens, eller har det været forelagt utenrikskomiteen? Det synes jeg, man burde ha paa det rene som et resultat av denne debat. For det siges jo baade offentlig, i aviserne, og mand og mand imellem, at utenrikskomiteen er helt enig i regjeringens forhold her. Men det stemmer ikke rigtig med, hvad der her er uttalt iaften. Med hensyn til offentliggjørelsen av disse foredrag vil jeg si, at det ikke et øieblik kunde falde

mig ind, at to foredrag om saa aktuelle spørsmål som disse fra industridepartementets chef og fra provianteringsministeren ikke skulde kunne offentliggjøres. Som grund for dette anføres, at de skulde indeholde et islæt av noget - jeg vet ikke i hvilken hensigt. Det er sagt av en anden taler her, at han forstod ikke, hvad industridepartementets chef sigtet til, naar han paaviste disse enkelte eksempler. Det samme kan vel siges om provianteringsministeren. I hvad hensigt bringer de dette frem? Men jeg mener, at selve indholdet av de to foredrag dog er noget, som interesserer det hele land, og jeg tænkte mig, at man fik skjære væk det, som ikke kunde offentliggjøres. Jeg spør, hvordan det overfor landet vil ta sig ut, hvis det i sin tid angaaende disse Amerika-forhandlinger - jeg vet ikke, hvorlænge de kan føres, om det er saadan bortimot det uendelige, eller om der ikke findes en viss grænse; men jeg sætter det trækker i langdrag - skulde oplyses, at Stortingets medlemmer av provianteringsministeren og chefen for industridepartementet har faat de meddelelser, som er forholdt almenheten. Jeg forstaar ikke, at man forsvarlig vil kunne gjøre det.

Konow: Da jeg uttalte mig mot offentliggjørelse, var forutsætningen, at det ikke skedde nu, at man ikke offentliggjorde provianteringsministerens og heller ikke statsraad Prytz's redegjørelse nu paa dette tidspunkt av Amerika-forhandlingerne. Det tror jeg ikke er rigtig. Men siden maa det offentliggjøres, deri er jeg enig. Med hensyn til provianteringsministerens redegjørelse og dens trykning kan man utta alle de tvilsomme uttalelser om ententen. Den kan da trykkes som en beretning om rikets tilstand i ernæringsspørsmålet, uten at man behøver at ta med alle disse fortællinger om "Alfred Nobel" o.s.v. Det synes jeg provianteringsministeren maa kunne ordne, det er ikke saadant heksearbeide. Den maa da omdeles til Stortingets medlemmer. Disse maa kunne studere dette dokument. Jeg kan være enig med hr. Mowinckel i, at saadan som det foreligger her, med alle disse oplysninger om de vanskeligheter man har hat, saadan bør det ikke trykkes og omdeles. Det har jo heller ingen betydning for Stortingets medlemmer. Det som har betydning er, at de kan se forholdene i øinene, saaledes som de er, med hensyn til ernæringsspørsmålet.

Hagerup Bull: Jeg vilde ogsaa netop ha uttalt det samme som hr. Konow, at det av redegjørelserne, som er det væsentlige for Stortingets medlemmer, kan trykkes med utelatelse av disse betænkelige uttalelser. Det er ogsaa min mening, at vedkommende statsraad selv skulde ha adgang til i det som blir omdelt til Stortingets medlemmer at stryke hvad der av nævnte grund kan være fornødent at stryke. Saa vil jeg til hr. Hans Hansens forespørsel faa lov til at si, at stillingen er saaledes, som jeg uttalte tidligere, at regjeringen hadde tat standpunkt overfor det

amerikanske memorandum, før saken blev forelagt for utenrikskomiteen. Vi hadde altsaa ikke at ta standpunkt likeoverfor en res integra - men det er mit indtryk av forhandlingerne i komiteen, at alle komiteens medlemmer var av den mening, at i den skikkelse, hvori overenskomsten var forelagt fra War Trade Board, var den ikke egnet til at aksepteres av Norge. Det tror jeg ikke der var delte meninger om; men selvfølgelig kunde der være delte meninger om, i hvilken utstrækning man skulde ta standpunkt mot overenskomstens forslag, og ogsaa med hvilken styrke man skulde stille sig mot de enkelte bestemmelser; men det var der ikke adgang til at uttale sig om, det var skeet fra regjeringens side.

Mowinckel: Jeg har intet imot, at der trykkes et utdrag av statsraaderne Prytz's og Stuevold-Hansens foredrag; men jeg trodde, at det Stortinget vilde se, var foredragene i sin helhet, for man maa dog si, særlig for statsraad Prytz's vedkommende, at de opplysninger han gav om Ententens fremfærd, er det, som gir lys eller mørke til billedet, og at tænderne blir temmelig uskyldige, naar de partier strykes. Jeg trodde, at tingets medlemmer skulde faa anledning til at studere det i hele sin sammenhæng, og derfor mente jeg, at den fremgangsmaate med utlægning av foredragene vilde være den bedste; men mener man, at det andet er tilstrækkelig, saa har jeg intet imot, at de trykkes i utdrag, gjennemseet av de to statsraader og paa deres ansvar; men vi faar ikke da det rette billede av disse foredrag. Det er min mening. Med hensyn til offentliggjørelse til publikum, som ogsaa hr. Hans Hansen var inde paa, saa mener jeg, som jeg sa isted, at regjeringen bør ta under overveielse - og jeg vil ønske, den kommer til et positivt resultat - om det ikke vil være rigtig og heldig, eller om det vil skade nogen interesse, at der nu kommer en redegjørelse til offentligheten fra provianteringsministeren og gjerne ogsaa fra industridepartementet for at den kan bli bekjendt med forholdene som de er. Naar jeg siger, at regjeringen bør overveie det, er det, fordi det ikke er mig ganske klart, om ikke en saadan meddelelse til publikum netop nu kan skade vore forhandlinger med Amerika; men det er mulig, det ikke vil gjøre det, det faar regjeringen overveie. Endelig vil jeg svare hr. Hans Hansen - jeg kunde forsaavidt slutte mig til hr. Hagerup Bull - at forholdet er det, som jo alle Stortingets medlemmer kjender til, idet det fremgaar med al tydelighet av den trykte meddelelse fra utenriksministeren for lukkede døre den 10de april, at i paasken var regjeringen, eller mente regjeringen sig, nødt til at ta standpunkt til det nye forslag, som var kommet fra Amerika, og den gav da et meget utførlig svar, - det svar som var git, da utenrikskomiteen traadte sammen, og den har derfor ingen indflydelse kunnet ha paa det svars redaktion. Naar jeg sa, at der var enstemmighet i utenrikskomiteen, saa var det med hensyn til det samme, som hr. Hagerup Bull mente,

at der var enstemmighet om, nemlig at Amerikatilbudet, som det forelaa, ikke kunde akcepteres; men der var visselig forskjellige meninger, om regjeringen hadde brukt den rette fremgangsmaate i sit svar, om den f.eks. var gaat for lidet langt eller for langt eller formet sit svar paa rette maate. Herom hadde utenrikskomiteen ikke anledning til at uttale sig.

Præsidenten: Præsidenten finn, at det framlegget som hr. Hagerup Bull slo frampaa um, no hev vorte so mykje modificera, at eg vilde halda det for heppe, um forsamlingi kunde verte samd um den maaten, som hr. Mowinckel no slo paa, at det vert deilt ut som konfidentielle dokument aat kvar einskild tingmann, og at det vert gjennomgaatt av vedkomande statsraad, so sume ting kann verta strokne.

Statsminister Gunnar Knudsen: Jeg vil med hensyn til forholdet til Amerika og utenrikskomiteens behandling av de vekslede telegrammer uttale min tilslutning til, hvad der er uttalt av præsident Mowinckel; det er det faktiske, historiske forhold med hensyn til notevekslingen. Men jeg vil legge til, at da nu Stortinget var sammen, saa blev det sidste telegram, som kom fra Nansen, og som vistnok er referert her idag, forelagt for utenrikskomiteen, forinden det blev besvart, men naturligvis med et utkast fra regjeringen til svar, og det blev diskutert i utenrikskomiteen, og som følge av diskussionen blev der foretat endel forandringer i svaret. Jeg vil nævne dette, fordi det kunde let opfattes derhen, at der ikke hadde været adgang til at diskutere svaret. Dette gjælder altsaa det svar, som gik i paasken, medens Stortinget ikke var samlet, men ikke det svar, som nu blev avgitt paa Nansens sidste telegram. Forøvrig er det jo en selvfølge, at regjeringen i første række maa ha ansvaret for disse forhandlinger, men i overensstemmelse med Stortingets beslutning om nedsættelse av utenrikskomiteen, forhandler vi og drøfter disse spørmaal med komiteen, og det er det, som er skeet nu som det er skeet før - der er ingen forandring i saa maate.

Hvad angaar ofentliggjørelse av de to foredrag, som er holdt av statsraaderne Stuevold-Hansen og Prytz, saa tror jeg, den rigtigste fremgangsmaate er den, som er foreslaat av præsident Mowinckel. Stortingets medlemmer kan naturligvis faa en avskrift; men likeoverfor offentligheten kan man ikke uten videre offentliggjøre alt, hvad der er sagt; men vi skal ta under overveielse i hvilken utstrækning offentligheten bør bli bekjendt med det, for jeg tror, der bør være enighet om, at offentligheten til en vis grad bør bli bekjendt med hovedresultaterne av, hvad der blev fremholdt av begge disse to herrer. Det vil interessere almenheten, og det vil ha en vis betydning for almenheten at faa en ekstrakt av foredragene. Det forekommer det mig at ligge nær forhaanden at man bør gjøre; men jeg anser det for

rettest, at vi tar det under overveielse og ikke paa forhaand, før saken er nøiere overveiet, bestemmer, i hvilken form og i hvilken utstrækning saadan offentliggjørelse kan foregaa.

Hagerup Bull: Som det allerede fremgik av selve den telegrafiske noteveksling med Nansen, som blev refereret av utenriksministeren idag, saa var det ikke i det telegram, regjeringen tok standpunkt til nogen av dissenspunkterne. Standpunkt hadde regjeringen tat allerede tidligere med hensyn til alle de punkter, hvorom der var dissens. Det er ganske riktig som statsministeren sa, at det sidste telegram blev drøftet i utenrikskomiteen; men det er ogsaa ganske rigtig, som hr. Mowinckel og jeg sa, at regjeringen hadde tat standpunkt til de spørsmaal, før det blev forelagt utenrikskomiteen.

Det fremgik av statsministerens uttalelse, at han for sit vedkommende fandt, at der ikke kunde være noget iveien for, at Stortingets medlemmer fik avtryk av de avholdte foredrag, og jeg vil bare faa lov til at understreke det. Men jeg er som før sagt av den mening, at man godt kan nøie sig med at faa omdelt foredragene, efterat der er uteladt de uttalelser, som der kan være nogen betænkelighet ved at trykke. I foredragene faar man da redegjort for, hvordan stillingen er, saavidt de to ministre vet, - redegjort med hensyn til de viktigste fornødenhetsartikler og redegjort for, hvad der er gjort for, at vi kan holde hus med dem. Og det er det viktigste og det, som vi trenger her, og ikke nogen uttalelse om, hvordan stillingen er til den ene eller den anden magt efter vedkommende regjeringsmedlems opfatning.

Hans Hansen: Jeg kjender selvfølgelig til, hvad der var passeret til paaske; men mine uttalelser gjaldt de ting, som senere maatte være passeret, om de har været til behandling og avgjørelse i utenrikskomiteen, - det var det jeg sigtet til. Angaaende offentliggjørelse av provianteringsministerens foredrag idag, da har jeg nok ogsaa været inde paa den tanke, som hr. Mowinckel nævnte, at det kanskje paa dette tidspunkt kan ha sine betænkeligheter overfor Amerika, og er det et hensyn som er avgjørende for, at det ikke straks blir offentliggjort - jeg tør ikke selv ha nogen mening om det - saa bøier man sig selvfølgelig for det.

Bratlie: Dersom resultatet av forhandlingerne blir, at vi stortingsmænd faar os tildelt et utdrag av de foredrag, som er holdt av de to ministre, saa vil jeg henstille, at vi ved siden derav faar anledning til at se de fuldstændige foredrag - ialfald paa kontoret, om de ikke kan bli utlagt i lagtingssalen. Det vil selvfølgelig ikke kræve mindre tid; men efter hr. Mowinckels uttalelse om, at væsentlige dele af foredragene vil gaa ut i de ekstrakter, vi vil få, må jeg gaa ut fra, at vi maa faa

anledning til at se de fuldstændige foredrag ved siden deraf.

Castberg: Jeg vil understreke og slutte mig til det referat som hr. Mowinckel og hr. Hagerup Bull gav av hvad der var passeret i utenrikskomiteen, at da det sidste telegram fra Nansen blev referert i utenrikskomiteen, var avgjørelsen truffet og det var skedd uten nogen konference med utenrikskomiteen, og det svar, som blev forelagt utenrikskomiteen til behandling, var et svar paa grundlag av det, regjeringen allerede tidligere hadde svaret - nemlig en avgjørelse av realiteten i de tidligere telegrammer. Jeg forstod heller ikke statsministeren, som hans uttalelse stod i strid med det. Forøvrig hadde jeg tænkt at fremsætte et forslag omtrent saalydende: Stortinget finder, at en beretning om landets ernæringsforhold væsentlig overensstemmende med provianteringsministerens meddelelse, bør offentliggjøres. Men efter den uttalelse, som fremkom fra statsministeren, som gik i retning av, at han ogsaa mente, at det hadde sin nytte, at beretningen blev offentliggjort, men at han ønsket, at det først skulde være gjenstand for overveielse inden regjeringen, vil jeg ikke fremsætte forslaget.

Mowinckel: Til det forslag om, at disse foredrag skal utleveres i trykken i utdrag, vil jeg gjerne knytte et forslag om, at foredragene i sin helhet blir at utlægge i lagtingssalen paa den maate, som oprindelig var tænkt. Det vil formodentlig tilfredsstille ogsaa hr. Bratlie.

Præsidenten: Præsidenten gjer sovore framlegg: "Sakens videre behandling utstaar. De givne redegjørelser trykkes som hemmelig dokument og omdeles til Stortingets medlemmer efter at være gjennomgaat av vedkommende statsraader. Ved siden derav utlægges redegjørelserne i sin helhet i lagtingssalen."

Castberg: Der var adskillig stemning for at debatten skulde fortsætte allerede imorgen. Det vil altsaa ikke ske; men jeg forutsætter, at sakens videre behandling vil finde sted snarest mulig, i den nærmeste fremtid.

Præsidenten: Det vil den komande præsident faa syta for.

Mowinckel: Jeg tiltræder først om en uke, og jeg vet ikke om hr. Castberg er tilfreds med det.

Castberg: Dersom det skal betyde, at saken i saa tilfælde ikke skulde komme op paa dagsordenen før om en uke, vil jeg henstille til præsidentens overveielse, om det er nødvendig at ha saa lang respit?

Præsidenten: Til det skal præsidenten opplysa, at me no hev so mange tilraadingar paa kartet, at me visst hev nok for tvo fulle møte i neste vika.

Castberg: Men denne sak er den viktigste.

Præsidenten: Det kann der vera ulike meiningar um.

Castberg: Nei der kan ikke være delte meningerne om den ting, at denne sak er den viktigste sak som overhovedet for tiden er oppe.

Præsidenten: Her stend paastand mot paastand.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Michelet: Det lot paa præsidentens svar til repræsentanten Castberg, som vi kan faa vente nogen tid, før vi atter faar møte for lukkede døre. Jeg vil derfor faa lov til at stille et spørsmål til regjeringen allerede nu. Jeg har underhaanden meddelt utenriksministeren, at jeg vilde gjøre det, og han svarte, at han behøvet ikke at være tilstede for at besvare det, da provianteringsministeren kunde besvare det. Jeg vilde gjerne faa opplysning om dette forhold, jeg agter at bringe paa bane, saa hurtig som mulig. Jeg vil spørre regjeringen: kan den gi denne forsamling nogen opplysning om, hvorledes sammenhængen er med de meddelelser, som under sensationelle overskrifter gaar igjen i alle landets aviser om, at der er sluttet en ny tonnageavtale med Amerika, en avtale, hvorefter der skal være bortbefragtet til Amerika - jeg tror det var - 400000 tons i seilskibe? Det gjør jo unegtelig et eiendommelig indtrykk, at saadant fremkommer, mens forhandlingerne paagaar med Amerika, og jeg vilde synes, det var meget paafaldende, om slik avtale var blit truffet under de svævende forhandlinger. Det tør være at det er til dette forhold, Nansen har sigtet i sin meddelelse, som blev referert her idag, naar han uttaler, at der fra rederforbundets side har været drevet forhandlinger ved siden av ham derover. Jeg gaar ut fra som git, at saadanne forhandlinger ikke kan være ført til nogen avslutning, ialfald ikke uten at regjeringen kjender forholdet!

Statsraad Stuevold-Hansen: Jeg kan til det spørsmål, som blev stillet, opplyse, at det har været fore i regjeringskonferance. Vi har selvfølgelig ogsaa været opmerksom paa, hvad der har staat i aviserne, og der er ingen inden regjeringen, som har den fjerneste anelse om, hvad der sigtes til; der er ingen opplysninger git os, og vi har ogsaa - det kan jeg vel ogsaa opplyse - under en konferance spurt hr. Baumann, hvorvidt han hadde kjendskap til det, - han kom jo like fra Amerika - men han svarte det samme, at han hadde ingensomhelst anelse om, at noget saadant virkelig var skedd, eller hvad der sigtedes til.

Mowinckel: Denne sensationelle meddelelse er øiensynlig kommet fra Amerika og er formodentlig utsendt i en bestemt hensigt, for at vise med hvilken imøtekommenhet Amerika stiller sig overfor de smaa, nøitrale land. Den "overenskomst", som er sluttet, er ikke av den betydning, som disse pressemeddelelser gir indtryk av. Norges Rederforbund har jo sendt en kommission over til Amerika for noksaa længe siden - jeg tænker det var ved nytaarstider - og den kommission kjendte selvfølgelig regjeringen til blev sendt over. Den skulde underhandle om forskjellige svævende tonnagespørsmal mellem Amerika og Norge. Det var vigtige spørsmal, denne kommission skulde underhandle om, det var, hvorledes der skulde forholdes med vore seilskibe, og hvorledes der skulde forholdes med den tonnage, som var kjøpt i Amerika, og hvorav Amerika tildels har beslaglagt en hel del uten endnu at ha betalt en øre for det. Det var disse to vigtige spørsmal, som denne delegation - kan man kalde den, for ikke at kalde den det samme som Nansens kommission - skulde underhandle om. Der har, saavidt jeg vet, i alle tonnagespørsmal været gaat frem paa den maate, at Rederforbundet forhandler om tonnagespørsmalene med regjeringen som staaende bak eller som kjendt med forhandlingerne, men heller intet videre. Derfor er ikke disse utsendinger regjeringens delegerte, men de er delegerte fra Rederforbundet. Nu har det efter lange forhandlinger lykkedes disse delegerte at naa til en overenskomst med hensyn til vor seilskibsflaate, saaledes at seilskibsflaaten befragtes av Amerika til fragter, som efter sigende skal være tilfredsstillende og paa betingelse av, at de ikke sluttet ind i farezonen. Det har altsaa lykkedes denne delegation at faa Amerika til at fragte de ledige seilskibe, som det der dreiet sig om, 200000 bruttotons, og samtidig faa ind en betingelse om, at de ikke skal brukes inden farezonen, idet det har vist sig, at det at bringe dem ind i farezonen medfører ganske uforholdsmæssig risiko for seilskibenes vedkommende. Saavidt jeg vet, var det allerede i avtalen med England bestemt, at vore seilskibe ikke skulde komme ind i farezonen, fordi England forstod, at der vilde bli for stort tonnagetap, naar saa skedde, men Amerika hadde ikke været med paa og bundet sig til den avtale, og følte sig ikke bundet av den. Denne fragtoverenskomst har intet med hovedoverenskomsten at gjøre, og kan hverken brukes for eller imot den, har disse rederdelegerte nu avsluttet, og dertil var de selvfølgelig fuldt bemyndiget. Jeg synes imidlertid, at Rederforbundet straks burde ha git regjeringen besked om det resultat, disse folk var naadd til, saa regjeringen var à jour i saa henseende. Den motsætning, som har været tilstede mellem delegationen og Nansen derhenne, tror jeg ikke, man skal tillægge for megen vegt. Jeg fik anledning til i forrige uke at se en længere redegjørelse fra nogen av disse rederdelegerte, og det indtryk, jeg nærmest fik, var, at det var noget

pusleri, litt jalousie. Jeg vil gjøre opmerksom paa, at jeg har intetstomhelst med dette som medlem av Rederforbundet at gjøre, saa naar jeg kjender til det, er det ikke som medlem av Rederforbundet, men fordi jeg straks, da jeg saa dette i aviserne, telefonerte til Rederforbundet for at faa nærmere rede paa forholdet.

Bratlie: Der har paa et tidligere tidspunkt her i Stortinget været debattert om de forhandlinger som var ført med Ententen om overdragelse til bruk for den av en del av vor tonnage. Og der fremkom paa det tidspunkt en uttalelse fra regjeringen om, at disse forhandlinger var blit overført fra provianteringsdirektøren til rederforbundet, som vistnok er en privat institution, men som i disse spørsmål kom til at handle helt ud under regjeringens ledelse og direktiv, slik at det, som rederforbundet foretok, var regjeringen alltid enig i og godkjendte. Efter dette har det forbauset mig idag at høre, at aftale om seilskibstonnagen nu er sluttet af rederforbundet uten konferance med regjeringen, og uten at regjeringen kjender til det. Det stemmer efter min sikre erindring ikke med det indtryk, man måtte faa av regjeringens uttalelser tidligere. Jeg trodde ikke, at det skulde kunnet hände, at et saa stort antal tons av vor tonnage yderligere var blit kontraktmæssig bundet til nogen av de krigførende parter, uten at regjeringen har hat noget med det at gjøre. Jeg hører nok, at hr. Mowinckel siger, at dette er bare en fordel for Norge, rederforbundet har været saa heldige at faa vore skibe fragtet over til Amerika o.s.v. Men den sak kan vel kanskje sees fra forskjellige sider. Under enhver omstændighet kan det vist være et spørsmål, om ikke ogsaa denne seilskibstonnage kunde været brukt paa en saadan maate, at Norge kunde faat fordel af det, og ikke bare de private redere faat gevinst i sin lomme. Jeg mener, det er noksaa uheldig, at denne sak er blit ordnet som skeet, uten at regjeringen har hat del i det, og det forbauser mig, som jeg allerede har sagt, at det har kunnet ske efter de uttalelser, som regjeringen - jeg tror gjennem statsministeren - fremkom med da vi forrige gang hadde tonnagespørsmålet under behandling her i salen.

Mowinckel: Nei, dette er en liten misforstaaelse. Forholdet er nemlig det, at disse skibe ikke lenger var fri; det var ikke skibe, som paa nogen maate kunde danne nogen værdi for Norge, alle disse skibe var bundet ved den engelske tonnageavtale, Norge kunde ikke røre dem. Amerika gjorde imidlertid vanskeligheter og sa, at disse skibe vilde de ha bestemmelsen over, og følgen har været, at disse skibe har ligget stille, saavidt jeg vet i maaneder. Nu har det altsaa lykkedes at faa dem løst av den embargo, som Amerika hadde lagt paa dem, idet vi har faat dem bortfragtet paa tilfredsstillende vilkaar. Og som sagt, regjeringen kjendte til - det tror jeg ganske vist - at det var for at løse disse specielle skibsfartsspørsmål at

rederdelegationen reiste over, for ellers hadde den ikke reist, og den hadde - saadan har jeg forstaat det - fuldmagt til at gjøre det bedst mulige ut av disse saker, at faa mest mulig betaling og bedst mulige vilkaar.

Michelet: Dette forhold er virkelig noget uklart for mig endnu, og jeg vil henstille til provianteringsministeren, naar disse saker paany kommer op i Stortinget, da at være rustet til at gi noget mere indgaaende oplysninger om det, end han efter det korte varsel han har faat fra min side, har kunnet gi her i Stortinget idag. Jeg har virkelig hat den opfatning av den tonnageavtale, som blev truffet ifjor, at seilskibene stod helt og ganske utenfor, og jeg har videre hat den opfatning, som altsaa hr. Mowinckel siger ikke er korrekt, at rederne kunde disponere disse skibe som de vilde. Naar de har ligget oplagt i Amerika, saa har jeg tydet det derhen, at det var med redernes egen gode vilje, at de ikke paa nogen maate var forpligtet til at sætte dem igang og sætte dem i drift, og i virkeligheten har vel hr. Mowinckel indirekte ogsaa bekræftet, at det var tilfældet, at de ikke av England kunde sættes i drift uten ved rekvisition eller ny avtale med rederne. Er det forholdet, saa staar det fremdeles noget uklart for mig, hvorledes en saadan avtale virkelig kan ske paa det nuværende tidspunkt, og det staar endnu mere uklart forekommer det mig, at regjeringen har kunnet la etablere et forhold som dette, hvor den staar helt utenfor og ikke har nogetsomhelst kjendskap til det. Jeg henstiller som sagt til provianteringsministeren, at vi faar fyldigere oplysninger om dette ved en senere leilighet, og jeg skal da for mit vedkommende ikke gaa noget nærmere ind paa saken. Hvis Stortingets medlemmer kunde faa anledning til at se de dokumenter paa forhaand, som vedrører dette forhold, vilde jeg for min del ogsaa sætte pris paa det, saa ikke debatten eventuelt blir ført saa at si i det blaa.

Buen: Det var for dette spørsmåls vedkommende, at jeg tidligere paa kvelden tegnet mig som taler. Jeg bet mig fast i den oplysning, at Rederforbundet uten regjeringens vidende hadde sluttet en saa betydningsfuld overenskomst derover. Jeg trodde, at den skulde komme op under den fortsatte behandling, og derfor frafaldt jeg ordet, efter det utfald saken fik tidligere her i kveld. Det fortonet sig saa for mig, i samme øieblik jeg hørte det og saa det ogsaa i avisen, at jeg trodde iallefald, at der underhaanden var opnaadd fordele ved denne overenskomst med hensyn til vor indførsel. Men naar dette kan ske uten at regjeringen kjender det mindste til det, saa maa jeg spørre mig selv: Hvad er det for forbrydelser, som kan gaa i svang? Og for mig fortoner det sig saaledes, at man utleverer de trumfer, som Norge skulde ha at lægge paa bordet, og saa staar man der med to tomme hænder og har ingenting at fare med, men er henvist utelukkende til

naade og barmhjertighet. Jeg synes, det er forfærdelig, men jeg haaber, at nærmere oplysninger om denne sak kan avsvække dette mit indtryk noget. Jeg vil haabe det.

Mowinckel: Forholdet er altsaa det - jeg skal gjenta det en gang til - at England hadde fuldt herredømme over disse skibe. Det eneste, England hadde forpligtet sig til, var ikke at rekvisitionere dem, men det hadde ret til at befragte alle seilskibe over 1000 netto registerton. Og England hadde videre forpligtet sig til ikke at bruke dem i farlige farvand. Men Amerika hadde ikke bundet sig til dette, med Amerika hadde vi ingen tonnageoverenskomst og Amerika bandt skibene i sine havne. Amerika vilde ikke gi dem ret til at seile. De kunde ikke røre sig, for de fik ikke proviant, de fik ikke utstyr, de fik overhodet ikke noget. Det var for at løse dem, at rederdeputationen reiste over. Der er ikke gaat noget bytteobjekt tapt i denne sak. Saadan er saken fremstillet for mig, og jeg tror det er rigtig.

Statsraad Stuevold-Hansen: Der skal selvfølgelig fra departementets side bli sørget for at faa indhentet alle nødvendige oplysninger, og disse skal bli forelagt Stortinget, saasnt saken er undersøkt.

Peterson: Jeg vil ikke bruke saa sterke uttryk som repræsentanten hr. Buen. Jeg forstaar godt forholdet, saaledes som præsident Mowinckel har fremstillet det, men allikevel - jeg sier allikevel - at en saa stor forhandling som dette sker overfor en fremmed magt under de nuværende forhold, uten at regjeringen kjender til det, - hvilket er konstatert her ved provianteringsministerens uttalelse - det synes jeg ikke er rigtig. Man kan ikke vite, hvad saadanne ting indebærer, man kan ikke vite, hvordan det kan utnyttes, og jeg mener, at naar regjeringen, som præsident Mowinckel uttalte, selvfølgelig kjendte til, at deputationen blev sendt over, og at den skulde forhandle om vor seilskibstonnage og om nybygninger, saa burde regjeringen ha git deputationen ordre til at holde vedkommende minister underrettet, forat regjeringen kunde ha traadene i sin haand, om den saa hadde syntes. Det synes jeg for min part er det mest bemerkelsesverdige ved affæren, bortset fra hvorvidt det er noget bytteobjekt som er gaat tapt eller ikke. Jeg mener, at alle pligter i denne tid - selvfølgelig ogsaa rederne - at passe paa, at det de foretar overfor utlandet, er i trin med, er i skridt med regjeringens politik, og regjeringen pligter at passe paa, at saa sker. Det er ikke skedd i dette tilfælde, og det er bemerkelsesverdige og beklagelig.

Protokollen blev derefter oplæst uden at foranledige nogen bemerkning.

Møte for lukkede dører, Stortinget 26. april 1918

Præsidenten: Præsidenten vil gjera framlegg um, at sakene paa det ordinære kart stend ut til imorgen fyremiddag kl. 10.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 21.30.